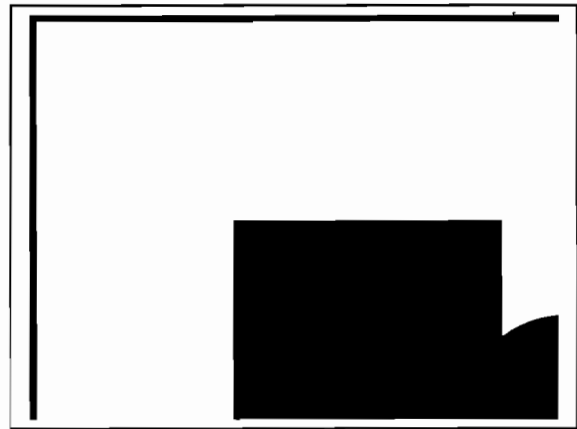
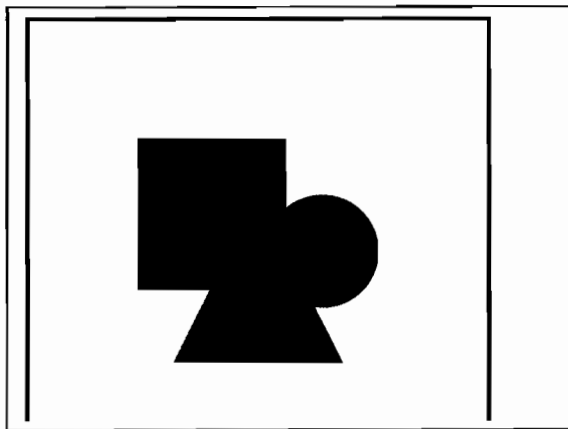
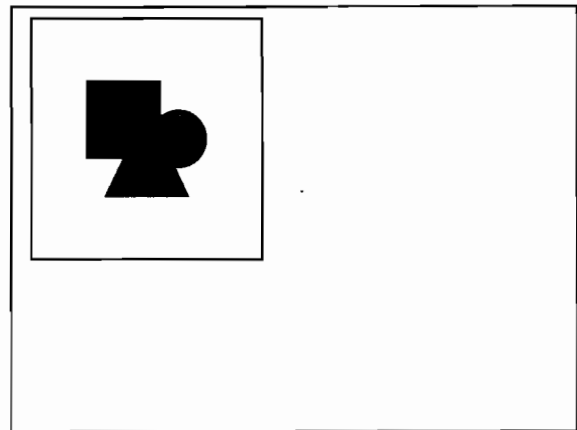
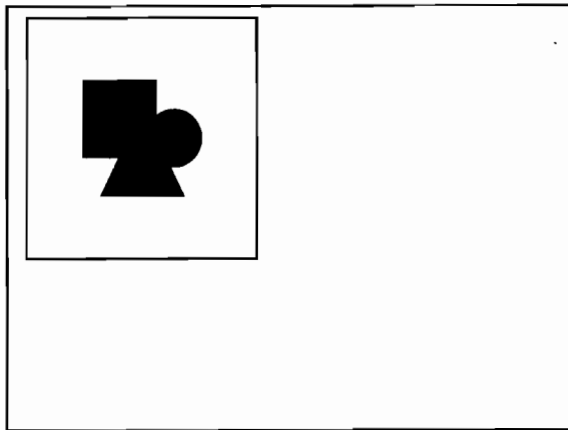

WIJKVISIE UTRECHT ZUID

2003 - 2013

Eindconcept 170603
Wijkbureau Zuid
Utrecht, juni 2003

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord	II
Inleiding	II
Samenvatting	IV
1. Karakteristiek van de wijk	1
1.1. Algemene kenmerken	1
1.2. SWOT-analyse van de wijk	1
2. Doelstellingen	5
2.1. Een buitenruimte die schoner, heler en functioneler is	5
2.2. Meer sociale samenhang in de wijk	7
2.3. Een betere feitelijke en gevoelsmatige veiligheid	8
2.4. Een gedifferentieerder woonmilieu en benutten cultuur- historisch erfgoed	10
2.5. Passend aanbod van sociale en medische voorzieningen	11
2.6. Minder verkeersoverlast/betere mobiliteit	12
2.7. Een sterkere wijk economie	13
2.8. Een beter milieu	13
3. Collegeprogramma en stedelijk beleid	15
3.1. Het Collegeprogramma 2001-2006 "Utrecht in Uitvoering"	15
3.2. Grotestedenbeleid	15
3.3. Overige relevante beleidskaders	15
4. Uitvoering	18
4.1. Relatie tussen wijkvisie en wijkprogramma	18
4.2. Bestuurlijke status	18
4.3. Rollen van de betrokken partijen	19
Bijlage: Overzicht bronnenmateriaal	20

Voorwoord

Er is een hoop te doen in Zuid. Dat hebben we al een paar keer met elkaar geconstateerd en dat blijf ik ook roepen. Want van de actieve wijkbewoners, het wijkbureau en de verschillende bewonersorganisaties wordt veel uithoudingsvermogen gevraagd. Ik denk bijvoorbeeld aan Hart van Hoograven, uitbreiding van schoollokalen in Lunetten en het gebied rond 't Goylaan. Het vordert allemaal, maar soms te langzaam.

Toch komen we er wel. Deze wijkvisie moet ons daarbij behulpzaam zijn. Het is behalve een dik pak papier een gedegen werkstuk om in kaart te brengen welke vragen er leven over de wijk en wat ons te doen staat. De wijkvisie is een gezamenlijk werkstuk van de wijkraad, het wijkbureau en verschillende gemeentelijke afdelingen. Natuurlijk zijn de resultaten van de wijkraadpleging opgenomen in deze visie, dat spreekt vanzelf.

Ik ben blij dat de visie geen luchtfietserij bevat maar concrete acties. Want er is veel gepraat, en dat is ook nodig, maar op een gegeven moment moeten de handen uit de mouwen. Allereerst om de wijk schoner en veiliger te maken want dat is bepalend voor het woonplezier en voor het imago van de wijk. Dat moet samen met bewoners want zij weten als geen ander wat er speelt. Samen aanpakken betekent ook dat buurt- en wijkbewoners elkaar leren kennen en samen verantwoordelijkheid nemen voor hun straat of buurt. Dat is nodig want de gemeente kan het echt niet alleen af.

Verder moeten fietsroutes, sportaccommodaties en parken niet alleen veilig zijn maar ook veilig voelen. Zodat iedereen zich daar op zijn gemak voelt, en zich vrij voelt een ommetje te maken of zijn kind naar het sportveld te sturen. In de visie is ook aandacht voor de woningvoorraad in Zuid: die is nogal divers en de kwaliteit verschilt ook erg. Daar moet meer eenheid in komen.

De sociale en medische voorzieningen, ten slotte, kunnen beter. Er is een tekort aan eerstelijnsvoorzieningen (huisartsen bijvoorbeeld) en voor jongeren zouden er meer ontmoetingsplekken moeten zijn.

Kortom, mouwen opstropen en aan de gang!

Hans Spekman, Wijkwethouder Zuid

Inleiding

Voor u ligt de wijkvisie voor Zuid. Deze wijkvisie geeft op strategisch niveau de gewenste ontwikkelingsrichting aan voor Zuid voor de komende tien jaar. Het heeft een integraal karakter en geeft een aantal doelstellingen aan voor de wijk. Tevens geeft de wijkvisie aan hoe, met welke partijen en binnen welke kaders deze doelstellingen moeten worden gerealiseerd. De wijkvisie vormt het richtsnoer voor toekomstige wijkprogramma's. In het wijkprogramma wordt de visie uitgewerkt naar concrete projecten en activiteiten met meetbare doelen.

In de wijkvisie moet de 'vraag-kant' een herkenbaar onderdeel zijn. Daarom kwam in Zuid de wijkvisie tot stand met behulp van een interactief proces. De volgende vier stappen kunnen hierbij worden onderscheiden, die tevens de opbouw van dit document bepalen:

i) *Analyse van de karakteristieken van Zuid (hoofdstuk 1):* Samen met de wijkraad heeft het wijkbureau de algemene kenmerken van Zuid in kaart gebracht, met behulp van diverse beleidsstukken en statistische gegevens uit onder andere de Wijkenmonitor. Vervolgens zijn met behulp van het SWOT¹-instrument de op te lossen problemen en de na te streven veranderingen voor Zuid geïdentificeerd. De diverse diensten, via hun wijkaccountmanagers, hebben gedurende deze eerste fase inhoudelijke 'input' geleverd en 'feedback' gegeven op tussentijdse producten.

ii) *Formulering en prioritering van doelstellingen (hoofdstuk 2):* De uitkomsten van de SWOT-analyse vormen de basis voor het formuleren van de doelstellingen, de tweede stap in het proces. Ook hierbij participeerde de wijkraad en gaven de diensten inhoudelijke inbreng. Na formulering van de doelstellingen zijn deze door de wijkraad tijdens twee zogenaamde

---

¹ Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (Sterkten, Zwakten, Kansen en Bedreigingen).

stickersessies geprioriteerd, allereerst op het niveau van de hoofddoelstellingen, vervolgens op subdoelstellingsniveau. Deze exercitie is verzorgd door een extern bureau (Wonen en Milieu). Het resultaat hiervan is besproken met bewoners en ondernemers tijdens een bewonersavond die door de wijkraad is georganiseerd.

iii) Wijkraadpleging: De drie doelstellingen met de hoogste prioriteit zijn getoetst met behulp van een wijkraadpleging. Gekozen is voor een kwalitatieve aanpak, om meer inzicht te krijgen in wat bewoners in Zuid verbeterd willen zien, hun motivatie en hun ideeën hierbij. Deze aanpak heeft zijn beslag gekregen in zes groepsgesprekken met bewoners afkomstig uit de drie sub-wijken van Zuid en een tweetal groepsgesprekken met jongeren uit Zuid. De resultaten van de wijkraadpleging zijn gebruikt om de omschrijving van de doelstellingen scherper en herkenbaarder te maken. De organisatie van de wijkraadpleging lag in handen van de wijkraad, met ondersteuning van het wijkbureau. De uitvoering werd verzorgd door een extern bureau (Research voor Beleid).

iv) Toetsing van de doelstellingen aan beleidskaders (hoofdstuk 3): Met behulp van de wijkaccountmanagers en andere vertegenwoordigers van de diensten, heeft het wijkbureau een inventarisatie van relevante beleidskaders gemaakt. Doel van deze inventarisatie was de vraag uit de wijk te confronteren met het huidige en toekomstige aanbod van de diensten. Hierdoor sluit deze wijkvisie ook goed aan op het aanbod en de doelstellingen van de diensten.

In het eindstadium van het proces is de wijkvisie nog voorgelegd aan de twee bewonersorganisaties van Zuid: Het Bewoners Overleg Lunetten (BOL) en het Bewoners Overleg Tolsteeg en Hoograven (BOTH).

Gedurende het gehele proces zijn ideeën verzameld over de wijze waarop de wijkvisie moet worden uitgevoerd. Deze ideeën worden in samengevatte vorm beschreven in hoofdstuk 4.

Tot slot, de wijkvisie Zuid is geen dichtgetimmerd verhaal maar een document dat kan worden aangepast, als maatschappelijke ontwikkelingen hiertoe aanleiding geven. Het is dan ook van groot belang dat de inhoud van deze visie breed wordt gecommuniceerd. In dit verband heeft de Wijkraad een serie activiteiten gepland voor de tweede helft van 2003, waaronder:

- Een follow-up op de wijkraadpleging,
- Gebruik van bestaande nieuwsbrieven in Zuid,
- De organisatie van een "buurtsoap" rond enkele thema's van de wijkvisie.

Dankzij bovenstaande initiatieven zal een groot deel van de bevolking van Zuid kennis nemen van de wijkvisie. Dit zal de nodige input opleveren voor een verdere aanscherping van de doelstellingen van de wijkvisie.

Samenvatting

Zuid, een wijk met vele gezichten

Bij een oppervlakkige beschouwing van de cijfers uit de Wijkenmonitor lijkt Zuid een wijk te zijn die in veel opzichten gemiddeld scoort. Wordt echter op buurtniveau of op bepaalde bevolkingscategorieën ingezoomd, dan ontstaat er een minder rooskleurig beeld. Een kleine greep uit de statistieken:

- ◆ In Nieuw Hoograven/Bokkenbuurt heeft de sociaal-economische achterstand een waarde van 81 op de schaal van 0-100 (stad: 50);
- ◆ In zowel Nieuw Hoograven/Bokkenbuurt, Lunetten voelt 48% van de bevolking zich regelmatig onveilig (stad: 35%);
- ◆ Het aantal gevallen van overlast/vandalisme per 1000 inwoners en arbeidsplaatsen is in Hoograven/Bokkenbuurt twee maal zo hoog als het stedelijk gemiddelde (106 tegen 54);
- ◆ In Nieuw Hoograven ziet 21% van de bevolking de bevolkingsamenstelling als voornaamste probleem. Ook dit percentage ligt ruim boven het stedelijk gemiddelde (10%);
- ◆ De bewoners van Lunetten Zuid geven een onvoldoende voor de sociale cohesie binnen hun buurt (5,3 tegen een stedelijk gemiddelde van 5,8).

Bovenstaande cijfers illustreren de problemen in Zuid op het terrein van veiligheid, sociale samenhang en maatschappelijke participatie. Deze problemen worden versterkt door de verwaarloosde staat van de buitenruimte in enkele delen van de wijk, met name in het Hart van Hoograven.

Ondanks genoemde problemen is Zuid toch een kansrijke wijk. Er is veel groen (de singelstructuur van Hoograven, de parken van Lunetten) en de wijk beschikt over belangrijk cultuur-historisch erfgoed (de Forten van Lunetten, de Vaartsche Rijnstrook). Tevens heeft Zuid kansrijke plannen, waaronder het ontwikkelingsplan van het Hart van Hoograven, en succesvolle initiatieven, zoals het Hoograven-aan-Zet-programma.

Hoe is de wijkvisie tot stand gekomen?

Voor het opstellen van deze wijkvisie is gekozen voor een interactief proces met de volgende stappen:

- *Analyse van de wijk:* Het wijkbureau heeft een conceptanalyse van de sterkte en zwakte punten van de wijk gemaakt, alsmede van de kansen en bedreigingen. Deze analyse is in samenspraak met de accountmanagers van de diensten tot stand gekomen. Vervolgens is de analyse tijdens een aantal gespreksronden aangevuld met de kijk op de wijk van de wijkraad. Daarna zijn doelstellingen geformuleerd.
- *Prioritering van doelstellingen:* Tijdens een tweetal stickersessies heeft de wijkraad de doelstellingen geprioriteerd.
- *Toetsing van de doelstellingen:* De geprioriteerde doelstellingen zijn getoetst aan zowel de beleidskaders van de gemeente als de mening van de bewoners. De toetsing aan beleidskaders is in samenspraak met de accountmanagers van de diensten gedaan. Middels de organisatie van een wijkraadpleging, in samenwerking met de wijkraad, heeft een representatieve groep bewoners zich kunnen uitspreken over de voornaamste doelstellingen van Zuid.

Van formulering naar uitvoering

De drie thema's die de hoogste prioriteit hebben gekregen, zijn buitenruimte, sociale samenhang en veiligheid. Deze thema's vormen tevens belangrijke aandachtspunten van het College. Uitgangspunt van deze visie is een integrale benadering van problemen.

De realisatie van de doelstellingen van de wijkvisie is niet alleen de verantwoordelijkheid van de gemeente. Een succesvolle uitvoering hangt af van de inzet van en de samenwerking tussen verschillende organisaties, zoals de gemeente, politie, woningbouwcorporaties en welzijnsorganisaties. Ook moeten bewoners en bewonersorganisaties hierbij actief betrokken worden.

Vanaf 2004 zal de wijkvisie voor een periode van tien jaar als kader dienen voor het wijkprogramma. De doelstellingen van de visie zullen dan ook moeten worden vertaald naar projecten en activiteiten met meetbare doelen en resultaten, zodat de voortgang in de realisatie van de wijkvisie nauwkeurig kan worden gevolgd. Ook hierbij geldt dat de betrokken partijen, bestuur, wijkbureau, vakdiensten en de wijkraad, actief zullen deelnemen.

1. Karakteristiek van de wijk

1.1. Algemene kenmerken

Utrecht Zuid is tijdens verschillende bouwperiodes ontstaan, variërend van de jaren '30 tot eind jaren '70. Deze verschillen in bouwperiode verklaren voor een belangrijk deel het heterogene karakter van Zuid, dat kenmerkend is voor deze wijk als geheel. Zuid kan worden onderverdeeld in de subwijken Oud Hoograven/Tolsteeg, Nieuw Hoograven/Bokkenbuurt en Lunetten. Elk van deze drie subwijken kan weer verder worden opgedeeld in een tweetal buurten. Zuid telt 25.829 inwoners en 11.708 woningen.

De diverse bouwperiodes hebben hun stempel gedrukt op de positie van de verschillende buurten en subwijken, die verder uiteenloopt dan in welke wijk dan ook. Zo is rond 1930 de woningbouw van Oud Hoograven gerealiseerd. Deze buurt heeft een structuur van lange lanen en gesloten woonblokken. Het relatief aantrekkelijke woonmilieu van Oud-Hoograven wordt bepaald door eensgezins-koopwoningen met een karakteristieke erkeruitbouw. Niettemin veroorzaken de geringe afmetingen van deze woningen, waardoor ze door de meeste gezinnen te klein worden bevonden, een grote doorstroming.

Vervolgens heeft het tot kort na de oorlog geduurd voordat de woningen van Tolsteeg en Nieuw Hoograven zijn gebouwd. Bij deze woningbouw ligt het accent op middelhoge flatbouw zonder lift, kenmerkend voor de architectuur van de wederopbouw. Net als in Oud Hoograven, zijn het in Tolsteeg met name particuliere woningen. Nieuw-Hoograven is herkenbaar aan de stempelstructuur en de groene singel. De woningbouw in dit deel van Zuid is hoofdzakelijk het werk van corporaties en bevat veel sociale huurwoningen. Daarmee is de basis gelegd voor de grote sociaal-economische verschillen binnen Hoograven.

Hoograven is één van de aandachtswijken van het Grote StedenBeleid (GSB) dat in 30 steden wordt uitgevoerd als een extra (financiële) impuls om de leefbaarheid en de veiligheid te verbeteren. In het kader van het GSB wordt in Hoograven het Programma 'Hoograven aan Zet' uitgevoerd, in de vorm van een geheel van participatieve projecten op genoemde beleidsterreinen.

Voor Lunetten werd het bestemmingsplan in 1974 vastgesteld. Een daadwerkelijke vernieuwing van het wonen en de wijkomgeving werd beoogd. Deze gedachte keert terug in het ontwerp van Lunetten, met het accent op de relatie tussen de woning en de woonomgeving. Hierdoor heeft de openbare ruimte een informeel karakter en is de ruimtelijke oriëntatie gebrekkig. Sociale huurwoningen met een sobere en doelmatige bouwstijl bepalen sterk het beeld van de wijk.

Lunetten is een geïsoleerd gelegen wijk. Het is aan alle kanten omringd door snelwegen en spoorlijnen. De ruime groene gebieden langs deze verkeersassen geven Lunetten een bijzonder karakter dat de bewoners appreciëren.

De bevolkingssamenstelling van Lunetten heeft een breder spectrum aan typen huishoudens en inkomensgroepen dan de twee overige subwijken in Zuid.

1.2. SWOT-analyse van de wijk

De SWOT-analyse heeft zich geconcentreerd rond een achttal kernvraagstukken, die de voornaamste thema's vormen in relatie tot de fysieke, functionele en sociaal-economische problematiek van Utrecht Zuid.

j) Buitenruimte

De aanwezigheid van veel singels en plantsoenen biedt Hoograven goede mogelijkheden voor een aantrekkelijke openbare ruimte met veel groen.

Deze mogelijkheden worden echter niet ten volle benut. Een beperkende factor vormt in dit verband de doorsnijding van de openbare ruimte door de hoofdverkeersstructuur. Daarnaast wordt het beheer van het openbaar groen en het corporatie groen onvoldoende op elkaar afgestemd. Tevens is er sprake van achterstallig onderhoud van paden en groen en wordt er

onvoldoende rekening gehouden met de ecologische en cultuurhistorische² waarde van het groen.

De beoogde aanpak van het Liesbosspark en het park 't Goylaan zijn kansen voor verbetering van de openbare ruimte.

Aantasting van de ecologische en cultuur-historische waarde van het groen vormt een bedreiging die in de toekomst de nodige aandacht verdient.

Lunetten dankt haar 'dorp in de stad'-karakter aan het vele groen, met name langs de randen van de wijk. Net als in Hoograven is er ook in Lunetten sprake van achterstallig onderhoud van groen en paden en wordt het beheer van het openbaar en corporatie groen onvoldoende op elkaar afgestemd. Tevens heeft het groen in de woongebieden een lage gebruikskwaliteit. De geringe aandacht voor de cultuur-historische waarde van het groen vormt een zwakte en een bedreiging voor de toekomst. Daarnaast wordt Lunetten ingeklemd door snelwegen en staat het groen onder druk door diverse bouwplannen. Voorts moet worden genoemd dat bestrating in Lunetten in zijn totaliteit is verzakt -deze sub-wijk bestaat inmiddels zo'n 25 jaar- hetgeen de komende jaren veel onderhoud zal vergen. Een extra impuls hiervoor is noodzakelijk.

Lunetten heeft de nodige kansen om de openbare ruimte te verbeteren. Hierbij kan worden gedacht aan de voorziene herinrichting van het stationsgebied en de uitwerking van het groenbeheerplan. Ook de verbetering van de gebruikskwaliteit van het groen ten gunste van onder andere jongeren en de ontwikkeling van het plein nabij het winkelcentrum tot ontmoetingsplek voor bewoners en winkelend publiek zullen de openbare ruimte van de nodige impulsen voorzien.

ii) Sociale samenhang

Zuid heeft enkele actieve bewonersgroepen, al zijn hun onderlinge contacten gering. Daarnaast zorgen de scholen voor goede contacten tussen ouders.

Door spanningen tussen zowel etnische groepen als jong en oud is de sociale samenhang in Zuid gering. Maar liefst 21% van de inwoners van Hoograven is van mening dat de bevolkingssamenstelling ten grondslag ligt aan de problemen in hun wijk. Het stedelijk gemiddelde is beduidend lager, namelijk 10%.

Voor Zuid als geheel geldt dat 9% van de bewoners heeft aangegeven onvoldoende contacten met andere mensen buiten werk, school of eigen huishouden te hebben. In Zuid bevinden veel ouderen zich in een sociaal isolement. Dit geldt in het bijzonder voor allochtone ouderen in Hoograven. In Lunetten kampen veel bewoners met eenzaamheid en psychische nood. Dit probleem doet zich met name onder de vele 'begeleid wonen-groepen' voor.

Hoograven kampt met een hoge werkloosheid onder de jeugd. Bovendien is er onder hen sprake van een hoog schoolverzuim en uitval.

Het aanbod van vrije-tijdsbesteding in Zuid sluit onvoldoende aan op de vraag van jongeren. Hieraan kan de taalachterstand onder allochtone bewoners en hun geringe maatschappelijke participatie worden toegevoegd. Daarnaast stellen de bewoners hoge eisen aan de bijdrage van de gemeente aan hun welbevinden, maar hebben zij tegelijkertijd weinig vertrouwen in de gemeente.

De realisatie van het Hart van Hoograven, het onderzoek naar de brede schoolvoorziening, de beoogde functieverbreiding van de Musketon en een betere benutting van sociale netwerken rond scholen worden beschouwd als belangrijke kansen om de sociale samenhang in Zuid te verbeteren. De toename van het drugsgebruik en de aanwezigheid van dealers, resulterend in meer overlast, vormt een bedreiging voor de sociale samenhang en uiteraard de veiligheid.

iii) Veiligheid

In vergelijking met de stad Utrecht als geheel stijgt in Zuid het aantal bewoners dat zich zorgen maakt over de criminaliteit en de jeugdproblematiek sterker. Ook is er sprake van een snelle toename van burgers die zich onveilig voelen. Tevens moet worden vastgesteld dat de signalen wijzen op een toenemende problematiek van criminaliteit en jeugd.

Slechts de sterke sociale samenhang en het hoge percentage eigen-woningbezit in Oud Hoograven worden als sterkten van Hoograven op het gebied van veiligheid gezien.

Hier staat echter een waslijst aan zwakten tegenover: veel woninginbraken, autokraken, geweldsmisdrijven, vandalisme en autodiefstal. Tevens zorgen de avondactiviteiten van

---

² Het groen in Zuid bevat veel cultuurhistorische elementen, zoals waardevolle bebouwing, monumenten en historische elementen. Enkele voorbeelden hiervan zijn de watertoren, de sluizen en restanten van een steenbakkerij in Hoograven en de forten in Lunetten.

jongeren, met name het rondhangen, voor gevoelens van onveiligheid onder veel bewoners. Deze situatie dreigt in de toekomst te verergeren door een afname van de politie-inzet en de leegstand en sloop van woningen.

Er liggen ook kansen om het veiligheidsprobleem aan te pakken, zoals de aanpak van de winkelcentra en de realisatie van het wijkgebouw 't Goylaan. Lunetten kampt met vrijwel dezelfde problematiek. Hieraan kunnen de vele bedrijfsinbraken, de onveilige fietsroute naar het centrum en de hoge verhuismobiliteit nog worden toegevoegd.

Tegenover deze negatieve punten staan de investeringen van de woningcorporaties in inbraakpreventie en de verbetering van het verlichtingsniveau van de openbare ruimte.

De herinrichting van de stationslocatie, de aanpak van de winkelcentra en de toename van culturele activiteiten vormen eveneens kansen om de veiligheidsproblematiek in Zuid aan te pakken.

iv) Wonen

Hoograven heeft een heldere stedenbouwkundige opzet, een dito groen-singel structuur en een (op subwijkniveau) gevarieerde woningvoorraad. Hier staat tegenover dat met name in Nieuw Hoograven de woningvoorraad een relatief lage kwaliteit heeft. Ook het aanbod van koopwoningen is hier gering. Voor specifieke doelgroepen als ouderen zijn er evenmin voldoende geschikte woningen.

Lunetten heeft een 'dorp in de stad'-karakter, bezit veel groen en heeft een gunstige ligging ten opzichte van recreatiegebieden als Amelisweerd en de Utrechtse Heuvelrug.

Deze positieve aspecten van het woonmilieu worden echter steeds meer overschaduwd door negatieve punten. Zo heeft Lunetten een ongunstige verhouding van koop/huurwoningen en veroudert de woningvoorraad in snel tempo. Het eentonige karakter en de gebrekkige ruimtelijke oriëntatie van de woningvoorraad zijn in dit verband twee negatieve punten.

Daarnaast vormt het relatief hoge aantal bijzondere woonvormen een belasting voor het (sociale) woonmilieu.

Kansen zijn er volop om het woonmilieu van Zuid aantrekkelijker te maken. Hierbij kan worden gedacht aan de herstructurering van een deel van de woningvoorraad van Hoograven, een betere benutting van het recreatief potentieel van de Vaartsche Rijnstrook en het cultureel-historisch erfgoed, de bouwplannen rond het Furkaplateau en de planontwikkeling van de 'As van Lunetten'.

v) Sociale en medische voorzieningen

Voor wat betreft de kwantiteit en de kwaliteit van de voorzieningenvoorraad van Utrecht Zuid, is het rapportcijfer van haar bewoners een ruime voldoende (6,9) en zelfs licht boven het stedelijk gemiddelde (6,7)³. Het positieve oordeel geldt echter niet voor alle voorzieningen. Vooral de voorzieningen voor jongeren moeten het ontgelden want slechts 28 % van de bewoners is tevreden over dit type voorzieningen!

Hoograven heeft een tekort aan onder meer medische voorzieningen, brede onderwijsvoorziening en gymlokalen. Daarnaast is de locatie van de naschoolse kinderopvang ongunstig en hebben de aanwezige welzijnsvoorzieningen een geringe uitstraling. In Lunetten geldt een tekort aan kinderopvangfaciliteiten, te weinig ruimte voor jongeren (ouder dan 12 jaar), onvoldoende sportvelden, onvoldoende lokalen voor het basisonderwijs en heeft de sub-wijk geen brede schoolvoorziening.

De bouw van een gezondheidscentrum/wijkcentrum in Hoograven, de herontwikkeling van het Liesbosspark, de ontwikkeling van een brede schoolvoorziening, de ontsluiting van de Forten en de aanpassing van de programmering van de Musketon vormen een greep uit de kansen die Zuid een passend voorzieningenaanbod kunnen bezorgen.

Hier tegenover staan enkele bedreigingen, waaronder een dreigend tekort aan eerstelijns gezondheidsvoorzieningen en het lokalentekort van basisscholen.

vi) Verkeer en mobiliteit

Hoograven ligt nabij het centrum en is goed toegankelijk met het openbaar vervoer. Deze situatie zal nog verder verbeteren dankzij de geplande aanleg van station Vaartsche Rijn en de verbetering van de fietsverbinding met Utrecht West.

---

³ Bron: Wijkenmonitor 2002

Tegenover deze gunstige aspecten staat een hoge parkeerdruk -met name in Tolsteeg- en, voornamelijk tijdens de spits, verkeersdruk, vooral op 't Goylaan. Daarnaast ondervinden de bewoners van Tolsteeg geluids- en trillingshinder van het treinverkeer. Wellicht zullen de beoogde flankerende maatregelen van de spoorverdubbeling, waaronder de plaatsing van geluidsschermen, dit probleem gedeeltelijk verhelpen.

Tevens biedt de invoering van betaald parkeren een kans om de parkeerproblematiek het hoofd te bieden. De verplaatsing van het bedrijfsterrein van BEFU zou in een afname van het bedrijfsverkeer in Hoograven kunnen resulteren. Ook een voltooiing van 30 km.-zones in combinatie met handhaving, educatie en voorlichting zou een gunstige uitwerking hebben op de verkeerssituatie in de wijk.

Ondanks genoemde maatregelen blijft de bedreiging van een toenemende verkeers- en parkeerdruk reëel in Hoograven.

Ondanks de relatief geïsoleerde ligging is ook Lunetten goed met het openbaar vervoer te bereiken, mede door de aanwezigheid van een station. Positief is ook het hoge fietsgebruik en de aanwezigheid van een hoofdfietsroute.

Tegenover genoemde positieve punten staat een grote verkeersonveiligheid, door dat er in Lunetten veelal met te hoge snelheid wordt gereden. Daarnaast is er in Lunetten sprake van een hoge verkeersdruk, voornamelijk tijdens de ochtend- en avondspits wanneer het verkeer op de Waterlinieweg vastloopt.

vii) Wijkeconomie

Voor wat betreft de economische structuur geldt dat Utrecht Zuid voornamelijk een woonfunctie heeft, hetgeen blijkt uit het lage aantal banen per 100 inwoners in vergelijking met de stad als geheel.

Hoograven herbergt de meeste bedrijvigheid, een tweetal winkelcentra, en enkele buurtwinkels, mede door het aanwezige etnisch ondernemerschap. De visie Rotsoord voorziet in een vervanging van zwaardere bedrijvigheid door bedrijven uit een lichtere categorie, alsmede in een menging van functies. Het programma Wijk-in-Bedrijf ondersteunt startende en gevestigde ondernemers. Lunetten heeft een winkelcentrum met een compleet aanbod en een bedrijfsterrein (Zwarte Woud).

Hier staat tegenover dat de winkelcentra in beide sub-wijken verouderd zijn. Ditzelfde geldt voor de bedrijfsmatige inrichting van de Vaartsche Rijnstrook. Daarnaast bevat Zuid onvoldoende betaalbare locaties voor bedrijvigheid. Deze factoren zorgen voor een negatief ondernemersklimaat.

De beoogde aanpak van alle winkelcentra, de As van Musketon en het Furkaplateau, de realisatie van een bedrijfsverzamelgebouw en een multitenantgebouw, een betere benutting van het economische potentieel van de Vaartsche Rijnstrook en Rotsoord en de aanleg van station Vaartsche Rijn zijn allen kansen om de wijkeconomie van Zuid te versterken.

Het prijskaartje van de (dure) nieuwbouw van bedrijfs- en winkelruimte vormt een reële bedreiging voor ondernemers, mede omdat de voorziene financiële compensatie voor verlies aan inkomsten van ondernemers tijdens de verbouwing mogelijkerwijs ontoereikend is. Het voortbestaan van met name kleine ondernemers zal hiermee in gevaar komen.

viii) Milieu

Wijk Zuid is goed bereikbaar met het openbaar vervoer, zowel per bus als per trein. De wijk heeft een aantal ondergrondse milieupunten voor de inzameling van recyclebaar afval.

Daartegenover staat een gestage groei van geluid- en stankoverlast, veel zwerfvuil, vervuiling van oppervlaktewater en het dichtslibben van de watergangen.

De invoering van het principe van duurzaam bouwen bij nieuwe bouwprojecten en de installatie van een retourette binnen winkelcentra bieden Zuid goede kansen op duurzame ontwikkeling. Voorts zou een limitering van de maximumsnelheid op Rijkswegen om de wijk ook tot positieve effecten op het milieu leiden. Bij de herontwikkeling van de Vaartsche Rijnstrook is de inzet om dit gebied voor minder milieubelastende bedrijvigheid te reserveren.

In Hoograven zal de herstructurering van het Hart van Hoograven de kans op vervuiling doen verminderen. In Lunetten vormen de verhoging van de baggerfrequentie en de invoer van vuilcontainers kansen op verbetering van het milieu.

Het vervoer van gevaarlijke stoffen over zowel het spoor als de rijkswegen vormt niet alleen een bedreiging voor het milieu, maar tevens voor de veiligheid van bewoners en ondernemers van de gehele wijk.

2. Doelstellingen

Op basis van de uitkomsten van de SWOT-analyse zijn de doelstellingen voor deze wijkvisie geformuleerd. Bij deze exercitie is rekening gehouden met de verbanden tussen de verschillende beleidsvelden en de fysieke, functionele en sociaal-economische verscheidenheid binnen de wijk. Tevens zijn de doelstellingen geformuleerd in ER-termen (schonER, veiligER, etc.) en zijn ze gericht op 'outcome', dat wil zeggen, op de gewenste maatschappelijke effecten.

De hoofdlijnen van de gewenste ontwikkelingsrichting voor wijk Zuid zijn in acht hoofddoelstellingen verwoord, die door de wijkraad zijn geprioriteerd. De hoofddoelstellingen zijn, in volgorde van prioritering:

- 1. Een buitenruimte die schoner, heler en functioneler is**
- 2. Meer sociale samenhang in de wijk**
- 3. Een betere feitelijke en gevoelsmatige veiligheid**
- 4. Een gedifferentieerder woonmilieu en benutten cultuur historisch erfgoed**
- 5. Passend aanbod van sociale en medische voorzieningen**
- 6. Minder verkeersoverlast/betere mobiliteit**
- 7. Een sterkere wijk economie**
- 8. Een beter milieu**

Deze hoofddoelstellingen zijn verder uitgewerkt in 44 sub-doelstellingen, die op hun beurt ook weer zijn geprioriteerd door de wijkraad.

2.1. Een buitenruimte die schoner, heler en functioneler is

De buitenruimte is meer dan de openbare ruimte en omvat alle toegankelijke wegen, paden, pleinen, parken, portieken en galerijen. De buitenruimte is de voornaamste ontmoetingsplek van bewoners. De kwaliteit van de buitenruimte is dan ook bepalend voor het imago van de wijk, de sociale samenhang, de veiligheid, het voorzieningenniveau en het woonmilieu. Het beheer, het gebruik en de inrichting van de buitenruimte bepalen de kwaliteit ervan. Doordat de buitenruimte een cruciale factor vormt in de ontwikkeling van de wijk op diverse terreinen, heeft deze hoofddoelstelling de hoogste prioriteit gekregen.

Gegeven de samenhang tussen diverse thema's en inspanningen in relatie met de buitenruimte, wordt gekozen voor een integrale benadering van het ontwerpen, inrichten en beheren van de (openbare) buitenruimte. Het uiteindelijke doel hiervan is te komen tot een leefbaarder woonomgeving voor bewoners en gebruikers, door bestrijding van verloedering en verbetering van de gebruikerskwaliteit. Genoemde integraliteit wordt deels verwoord door de begrippen 'schoner', 'heler' en 'functioneler'.

De hoofddoelstelling met betrekking tot de buitenruimte is uitgewerkt in een viertal sub-doelstellingen, te weten:

- 1.1. Een grotere betrokkenheid van en een betere coördinatie tussen alle partijen**
- 1.2. Minder zwerfvuil in de wijk**
- 1.3. Betere afstemming ecologische kwaliteit en openbaar groen**
- 1.4. Een betere "doorsnijding" van de wijk**

Dankzij hun stedenbouwkundige opzet bezitten zowel Hoograven als Lunetten veel buitenruimte. De potentiële functies van de buitenruimte worden echter niet ten volle benut (1.3). De strook langs de Vaartsche Rijn is hiervan een goed voorbeeld. Voor Rotsoord, het noordelijk gedeelte, is van belang dat het contact met het water wordt versterkt. Hierbij moet een betere relatie ontstaan tussen de Vaartsche Rijn, de soms monumentale (bedrijfs)gebouwen en de openbare ruimte. Liesbosspark, het zuidelijk deel, bestaat momenteel uit een aantal onafhankelijke enclaves met weinig onderlinge relaties. Ook met de Vaartsche Rijn heeft het gebied geen duidelijke relatie. De huidige planontwikkeling is erop gericht op versterking van de functie van sport- en recreatiegebied. Ook in andere delen van Zuid zullen de functies van de buitenruimte moeten worden versterkt.

Het is ook niet altijd even duidelijk welk groen in Zuid welke functie vervult. Het beheer van het groen kan hierin meer duidelijkheid scheppen. Tegelijkertijd verdienen delen van de buitenruimte de aandacht vanwege een toenemende vervuiling en vernieling. Ophoping van zwerfvuil is een punt van zorg in Zuid, met name in en rond de singels in Hoograven. De aanpak van deze problematiek geniet daarom een hoge prioriteit (1.2).

Het is belangrijk om bewoners nauw te betrekken bij beheer en inrichting van de buitenruimte (1.1). Met name bij specifieke (her-)inrichtingsvraagstukken moet er rekening worden gehouden met mening, smaak en kennis van bewoners/gebruikers. Reeds bij de start van de planvorming en niet achteraf ter consultatie. Jongeren vormen in dit verband een specifieke doelgroep. Met name in Nieuw Hoograven is de betrokkenheid van bewoners bij de woonomgeving en de buitenruimte gering. Door middel van het mobiliseren en organiseren in bewonersgroepen kan de betrokkenheid van bewoners worden vergroot. Het project 'Veilige Binnenterreinen' van het Hoograven-aan-Zet-programma is hiervan een goed voorbeeld.

Naast samenwerking tussen gemeente en externe partijen biedt ook afstemming van beheeractiviteiten tussen de gemeentelijke diensten kansen om de kwaliteit van de buitenruimte te verbeteren (1.1). Het gaat hierbij om de Dienst Stadsbeheer, de Dienst Stedelijke Ontwikkeling en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. Om tot een betere afstemming te komen is het zaak om duidelijke beheergrenzen te hanteren en meer als één gezicht naar buiten te treden door gemeente en overige beheerders. Het is in dit verband wenselijk om te komen tot een eenduidiger onderhoudsregime waarbij de huidige algemene kwaliteit van het onderhoudsniveau als netheidsbeeld dient.

Tevens is het van belang om het beheer van een extra impuls te voorzien in delen waar herstructurering plaatsvindt, om een negatieve uitstraling naar haar omgeving te voorkomen. Hierbij moet met name worden gedacht aan de directe omgeving van 't Goylaan. Verder kan, door middel van intensivering van het beheer op specifieke plekken, meer variatie in de buitenruimte van de wijk worden verkregen. De ontwikkeling van het Hart van Hoograven biedt kansen om hieraan een bijdrage te leveren. Ook kan worden gedacht aan het opknappen van pleinen. Pleinen kunnen herkenbare ontmoetingsplekken voor bewoners vormen. Met behulp van relatief bescheiden ingrepen kan de uitstraling van pleinen sterk worden verbeterd. Te denken valt aan bestrating, beplanting, kunst, alsmede het stimuleren van de komst van kleinschalige voorzieningen zoals een buurtcentrum, een retourette, horeca-gelegenheden, etc. Ook kan de organisatie van buurtevenementen op deze pleinen een waardevolle bijdrage leveren aan het verbeteren van de sociale samenhang.

Bij de aanpak van de buitenruimte moet speciale aandacht uitgaan naar de meest kwetsbare buurten. Met deze aanpak moet de vicieuze cirkel van achterstallig onderhoud, vervuiling en onverschilligheid van bewoners worden doorbroken. Hierbij moet met name worden gedacht aan de binnenterreinen van de portiekflats in Nieuw Hoograven.

Voorts is het van belang om bij de inrichting en herinrichting van de buitenruimte te komen tot een zo goed mogelijke balans tussen enerzijds het behoud en ontwikkeling van ecologische waarden van het groen, en anderzijds het gebruik van groene ruimte ten gunste van met name recreatieve doeleinden (1.3). In Hoograven kan de ecologische inrichting met name langs de singelstructuur worden ontwikkeld, door deskundigen in samenwerking met actieve bewoners.

Uitkomsten wijkraadpleging over de buitenruimte
De bewoners van Hoograven zijn niet zo positief over het onderhoud van het groen.

De kwaliteit van het onderhoud van de buitenruimte verschilt van buurt tot buurt. Vooral in Nieuw Hoograven is er sprake van veel zwerfvuil.

In Hoograven zijn er vooral voor oudere kinderen te weinig voorzieningen in de buitenruimte. Voor veel kinderen zijn bepaalde plekken in de wijk niet bereikbaar, omdat ze de drukke 't Goylaan niet willen of mogen oversteken.

Verder is men van mening dat de gemeente laks is in het beheer van de buitenruimte. Wel worden klachten van bewoners in het algemeen goed afgehandeld. Overigens wordt benadrukt dat de verantwoordelijkheid voor de buitenruimte niet alleen bij de gemeente ligt. Ook bewoners zijn verantwoordelijk. De praktijk is echter dat bewoners moeilijk te mobiliseren zijn.

De deelnemers aan de wijkraadpleging zijn unaniem van mening dat het bestaande groen in de wijk niet verder moet worden aangetast. Voor de rest geldt dat de specifieke wensen voor de buitenruimte zeer gevarieerd zijn: van de reparatie van zitbankjes tot meer bloembakken, van meer speelplekken voor kinderen tot het baggeren van sloten.

Men onderschrijft de subdoelstellingen met betrekking tot de buitenruimte.

Voor wat betreft de buurtparken van Lunetten (Beatrixpark en De Koppel) geldt dat de huidige balans tussen ecologisch groen en de overige bestemmingen moet worden behouden. Dit vormt één van de aandachtspunten van het Groenbeheerplan, dat momenteel wordt opgesteld.

Tot slot, de inspanningen gericht op de inrichting en herinrichting van de openbare ruimte moeten de doorsnijding van de wijk door de hoofdverkeersstructuur verbeteren (1.4). Hierbij kan worden gedacht aan bestaande initiatieven in Lunetten gericht op de verbetering van de aansluiting van de As Musketon - Furkaplateau op de omgeving. Tevens zal de ontwikkeling van het Hart van Hoograven moeten bijdragen aan vermindering van de barrièrewerking van 't Goylaan.

2.2. Meer sociale samenhang in de wijk

Van essentieel belang voor de leefbaarheid en veiligheid van een wijk is de sociale samenhang. Zo heeft een geringe sociale cohesie negatieve gevolgen voor het gevoel van veiligheid onder de bewoners. Vergroting van de sociale samenhang heeft dan ook een hoge prioriteit in Zuid. Deze hoofddoelstelling is verder uitgewerkt in de volgende drie sub-doelstellingen:

2.1. Grotere maatschappelijke participatie van bewoners en bewonersgroepen 2.2. Meer activiteiten die integratie van met name allochtonen bevorderen 2.3. Een groter bereik van voorzieningen voor vrijetijdsbesteding

Het voor bewoners (en bewonersgroepen) mogelijk maken om op een voor hen en voor de maatschappij positieve manier te participeren vormt de voornaamste sub-doelstelling (2.1). De mate van maatschappelijke participatie in Zuid laat een gemiddelde score zien. Niettemin zijn er aspecten die niet ongestraft genegeerd kunnen worden. Zo is de structurele werkloosheid onder met name Marokkaanse jonge mannen buitenproportioneel hoog. Dit kan direct in verband worden gebracht met schooluitval, verveling, vandalisme en criminaliteit. Een gerichte aanpak van dit fenomeen verdient dan ook de hoogste prioriteit in Zuid.

Het aanbod van vrije-tijdsvoorzieningen is een cruciale factor voor wat betreft het contact tussen bewoners, persoonlijke, culturele en territoriale integratie. Het huidige aanbod in Zuid heeft onvoldoende bereik. Zo is slechts 28% van de inwoners van Zuid tevreden over de kwaliteit van de voorzieningen voor de jeugd. Het gaat bij kinderen vooral om sport en recreatie, bij jongeren en ouderen staat de sociale behoefte centraal en bij volwassenen gaat het eerder om ontplooiing. Sub-doelstelling 2.3. richt zich op vergroting van het bereik van voorzieningen voor vrijetijdsbesteding, door middel van betere afstemming met de behoefte van alle bewoners.

In Hoograven geldt de uitdaging om allochtone jongeren te laten doorstromen naar reguliere voorzieningen en verenigingen. Voor zowel Hoograven als Lunetten ligt de nadruk vooral op de behoefte aan meer commerciële ontspanningsmogelijkheden en horeca-activiteit, als aan meer ontmoetingsplekken en opvangmogelijkheden voor sociaal-economisch zwakkeren. In dit kader dient het sociaal-culturele aanbod voor een breder scala aan doelgroepen toegankelijk te worden gemaakt.

Uitkomsten wijkraadpleging mbt. het thema sociale samenhang

Volgens de deelnemers aan de wijkraadpleging is de betrokkenheid van het merendeel van de bewoners van Zuid met het wel en wee van hun buurt gering. De behoefte aan sociale contacten beperkt zich over het algemeen tot de directe leefomgeving. Men stelt het op prijs om de buren te kennen, dat draagt bij aan het veiligheidsgevoel. De sociale samenhang heeft niet alleen te maken met activiteiten en voorzieningen in de wijk, maar ook met de sociale omstandigheden van bewoners zelf. Zo wordt de betrokkenheid vergroot door het hebben van kinderen of het langer wonen in de wijk.

Alle drie de subdoelen in de wijkvisie zijn volgens de gespreksdeelnemers van belang, zij het dat de prioriteit per subwijk verschilt. Subdoelstelling 2.1 heeft de hoogste prioriteit in Hoograven. Gezamenlijke buurtactiviteiten, meer buurtfeesten en meer initiatief in het schoonhouden van de wijk kunnen allen hiertoe bijdragen.

Subdoelstelling 2.3 wordt vooral in Lunetten belangrijk gevonden. Volgens de deelnemers uit Lunetten is er in hun (sub)wijk niet zoveel te doen. Meer ontmoetingsplaatsen voor jongeren en extra capaciteit voor de Musketon zijn volgens hen mogelijke oplossingen.

De integratie tussen allochtonen en autochtonen is vooral in Nieuw Hoograven een thema. Deze kan worden verbeterd door onder andere de organisatie van multiculturele bijeenkomsten met muziek en 'multicultureel eten'

Een van de voornaamste randvoorwaarden om van Zuid een meer interculturele wijk te maken met een grotere sociale samenhang is inburgering, door het vergroten van kennis onder allochtonen over de Nederlandse taal en maatschappij.

Tot slot verdient het aanbeveling om enkele succesvolle methodieken uit het Programma Hoograven aan Zet te continueren en toegankelijk te maken voor de gehele wijk. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de zogenaamde ABCD-methode⁴, waarmee in Hoograven enkele veelbelovende resultaten zijn geboekt. Dankzij deze aanpak is de wijk van een sociale impuls voorzien doordat het buurtbewoners heeft weten te mobiliseren en te activeren op basis van hun kwaliteiten, voorkeuren en ideeën voor het opzetten van gezamenlijke activiteiten. Dergelijke innovatieve methoden bieden dan ook goede kansen om de sociale samenhang in Zuid te versterken.

2.3. Een betere feitelijke en gevoelsmatige veiligheid

Ten opzichte van de stad neemt Zuid als geheel een zorgelijke positie in op het gebied van veiligheid. Omdat veiligheid een basisbehoefte is, heeft deze problematiek een hoge prioriteit. Veel bewoners van Zuid voelen zich onveilig. Dit houdt slechts ten dele verband met objectief meetbare delicten, de feitelijke criminaliteit. Er zijn echter nog andere factoren van invloed op de veiligheidsbeleving van bewoners. Om de veiligheidssituatie in Zuid in al zijn facetten te analyseren kan van het RISC-model gebruik worden gemaakt. Dit model gaat ervan uit dat de gevoelens van (on-)veiligheid bij bewoners worden bepaald door vier type factoren:

- *Ruimtelijke* factoren: Hoe schoon en heel is de buurt?
- *Institutionele* factoren: Hoe functioneren de instanties als bewoners hen inschakelen bij problemen?
- *Sociale* factoren: Hoe hecht zijn sociale netwerken (een sociale wijk is een veilige wijk), hoe gaat het met de jeugd, wat is het voorzieningenniveau?
- *Criminele* factoren: Hoeveel criminaliteit is er in de buurt?

Om ervoor te zorgen dat bewoners van Zuid niet alleen veilig zijn maar zich ook weer veilig gaan voelen, moet de wijk op al deze factoren positief scoren. Zowel de objectieve als de subjectieve kant van veiligheid zijn dan ook verwoord in de hoofddoelstelling.

Voor wat betreft de veiligheid is de situatie tussen de diverse subwijken verschillend van aard en intensiteit. Als sterke punten van Oud Hoograven worden het hoge percentage eigenwoningbezit en sterke sociale samenhang aangemerkt. Nieuw Hoograven daarentegen is een wijk met een geringe sociale samenhang, een hoog inbraakrisico, veel geweldsmisdrijven en onveiligheid veroorzaakt door groepen jongeren en verslaafden. Lunetten is een wijk waarvan de stedenbouwkundige opzet in veel gevallen 'sociaal-onveilig' aandoet en anonimiteit in de hand werkt. Deze wijk kent een hoog inbraakrisico. In deze wijk groeit het aantal bewoners dat zich onveilig voelt en jongerenoverlast ervaart.

Het werken aan veiligheid vraagt om continue, gerichte en intensieve aandacht van zowel gemeente, politie, sociaal-maatschappelijke instellingen, bewoners en ondernemers. Hoewel het primaat voor veiligheid bij de overheid ligt, is de inzet van iedereen hard nodig voor een veiliger wijk. Integrale aanpak, samenwerken en communiceren. Dat is absoluut noodzakelijk om ervoor te zorgen dat in Zuid veilig kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd.

De veiligheidsdoelstelling van Zuid is uitgewerkt in de volgende 10 subdoelstellingen:

- 3.1. Minder delicten door jongeren gepleegd en kleiner aandeel jongeren dat strafbare delicten pleegt**
- 3.2. Een veiliger woonomgeving**
- 3.3. Meer veiligheid in en rond winkelcentra**
- 3.4. Veiliger fietsroutes**
- 3.5. Een (sociaal) veiliger omgeving voor alle locaties in het basisonderwijs**
- 3.6. Sociaal) veiliger parken**
- 3.7. Een veilige woning**

---

⁴ 'ABCD' staat voor 'Asset Based Community Development', een in de Verenigde Staten ontwikkelde activeringsmethode om de sociale samenhang en de participatie in een wijk te versterken.

3.8. Een verbeterd veiligheidsgevoel van de senioren van Zuid**3.9. Meer veiligheid op en rond bedrijventerreinen****3.10. Veiliger sportaccommodaties**

Veel bewoners geven aan dat hun gevoel van veiligheid negatief wordt beïnvloed door het gedrag van jongeren. (3.1). Primair ligt de verantwoording voor het gedrag van kinderen bij hun ouders. Met dit uitgangspunt is het ook van belang om (groepen) jongeren (eventueel) met hun ouders, in contact te brengen met omwonenden. Onbekend maakt immers onbemind. Om deze subdoelstelling te realiseren moet het accent liggen op preventieve maatregelen. Hierbij kan worden gedacht aan de begeleiding van "risico-kinderen", bijvoorbeeld door middel van studiebegeleiding door oudere leerlingen, uitbreiding van de verlengde schooldag en het in het leven roepen van vertrouwenspersonen voor gezinnen waarvan de kinderen crimineel gedrag (dreigen te) vertonen. Ook het uitbreiden van vrije tijdsbestedingsmogelijkheden voor de jeugd heeft een positief effect op het gedrag van jongeren.

Een veiliger woonomgeving, een plek waar bewoners graag samen verblijven, heeft eveneens

een zeer hoge prioriteit in Zuid (3.2).

Hierbij wordt gestreefd naar minder autokraken, vandalisme, jongerenoverlast, drugsoverlast en geweldsdelicten. Hiervoor is een integrale buurtaanpak noodzakelijk. Deze aanpak moet onder meer de volgende elementen bevatten:

- Extra inzet van politie in probleemgebieden;
- Verbeterde dienstverlening van betrokken partijen;
- Investeren in de sociale samenhang (zie §2.2.2);
- Aanpak van "veelplegers", met inbegrip van gerichte ondersteuning bij de opbouw van een maatschappelijke carrière;
- Communicatie naar bewoners en ondernemers over met name positieve resultaten van inspanningen en efficiënte terugkoppeling naar bewoners rond de afhandeling van klachten met betrekking tot veiligheid.

De winkelcentra (3.3) en de bedrijventerreinen (3.9) maken ook deel uit van de woonomgeving. Ondernemers worden regelmatig het slachtoffer van bedrijfsinbraken, winkeldiefstallen, autokraken en overlast. Gerichte acties op het gebied van veilig ondernemen moeten de veiligheid en atmosfeer van winkelcentra en bedrijventerreinen verbeteren. Ook de ontwikkelingen met betrekking tot de nieuwbouw van het winkelcentrum 't Goylaan, herinrichting Smaragdplein en revitalisering winkelcentrum Lunetten zullen een positieve uitwerking hebben. Genoemde projecten worden getoetst aan het politiekeurmerk 'Veilig ondernemen'.

Het percentage leerlingen uit groep 4 t/m 8 dat zich veilig voelt op en in de directe omgeving van basisscholen moet toenemen (3.5). Ook leerkrachten, ouders en omwonenden moeten zich veiliger voelen. Om dit te bereiken zal intensief samengewerkt moeten worden tussen de scholen, ouders en omwonenden. Niet alleen met het doel de sociale veiligheid te verbeteren maar ook om het gedrag van overlastbezorgers positief te beïnvloeden.

Uitkomsten wijraadpleging mbt. het thema veiligheid

Volgens de deelnemers aan de groepsgesprekken verschilt de beleving van de veiligheid van buurt tot buurt of zelfs van straat tot straat. Wel is vrijwel iedereen van mening dat de situatie op het gebied van veiligheid de afgelopen jaren is verslechterd. Tevens is men het erover eens dat er sprake is van een sterke beleving van onveiligheid in de omgeving van 't Goylaan.

Zowel jongerenoverlast als de vele woninginbraken bezorgen bewoners een gevoel van onveiligheid. De beleving van onveiligheid loopt echter niet parallel met de feitelijke onveiligheid. Dit is in belangrijke mate te wijten aan de negatieve berichtgeving van de -lokale en landelijke- media. Er wordt teveel ophef gemaakt over incidenten.

De aanpak van onveiligheid zou zich vooral moeten richten op de onveiligheidsgevoelens van bewoners. Positieve activiteiten en behaalde resultaten zouden meer in de schijnwerpers moeten worden gezet, om de negatieve beeldvorming bij te stellen. Tevens zou in de behoefte aan meer toezicht en zichtbare aanspreekpunten in de wijk moeten worden voorzien.

De (sub)doelen van de wijkvisie op het gebied van veiligheid worden door de bewoners onderschreven. De aanpak van de jeugdcriminaliteit (3.3) krijgt de hoogste prioriteit, omdat daarmee andere veiligheidsproblemen kunnen worden voorkomen. Ook een veiliger woonomgeving en meer veiligheid in en rond winkelcentra krijgt een hoge prioriteit. De aanpak moet bestaan uit een combinatie van preventieve maatregelen en handhaving. Als voorbeelden hiervoor zijn genoemd: meer, en vooral interessantere activiteiten voor jongeren, begeleiding van jongeren door wijkagent en via sportactiviteiten, aanpak veelplegers, 'lik op stuk beleid', meer toezicht op straat, werkgelegenheidsprojecten, aandacht voor opvoeding binnen 'sociaal zwakke' gezinnen, enz.

Initiatieven dichtbij huis hebben de meeste kans van slagen om betrokkenheid van bewoners ten aanzien van veiligheid te genereren.

Fietsroutes, parken en sportaccommodaties moeten een sociaal veiliger uitstraling hebben. De gebruikers moeten zich daar veilig voelen. Beter onderhoud en meer toezicht bevordert het gebruik en daarmee de veiligheid. (3.4, 3.6 en 3.10).

Een woninginbraak laat diepe emotionele sporen na bij slachtoffers. Dit is slecht voor de veiligheidsgevoelens. Het verlagen van het inbraakrisico staat vanzelfsprekend centraal bij de subdoelstelling "een veilige woning" (3.7). In dit verband is er niet alleen aandacht voor de woning (politiekeurmerk), maar ook voor de woonomgeving, het slachtoffer en de dader. Nieuwbouwprojecten worden gebouwd volgens de normen van het politiekeurmerk Veilig Wonen.

Het blijkt dat in Zuid de senioren zich vaker onveilig voelen dan andere bevolkingsgroepen. Om het veiligheidsgevoel van de oudere inwoners van Zuid te verbeteren, dient een gezamenlijke inzet van aanbieders op de terreinen wonen, zorg en welzijn te worden geleverd (3.8).

2.4. Een gedifferentieerder woonmilieu en benutten cultuur-historisch erfgoed

Oud en Nieuw Hoograven nemen door hun totaal verschillende voorraad een zeer verschillende positie in op de woningmarkt. Door de prijsontwikkeling in de koopwoningmarkt nemen de sociaal-economische verschillen tussen beide buurten alleen maar toe. Oud Hoograven bevindt zich in het hogere prijssegment. De inkomensontwikkeling van deze subwijk laat een stijgende lijn zien, vooral door de instroom van koopkrachtige huishoudens. Nieuw Hoograven kent een welhaast tegengestelde ontwikkeling. Op 1 januari 2002 behoorde maar liefst 70% van de corporatiewoningen tot de kernvoorraad. Hierin zijn vooral huishoudens gevestigd met een beperkt inkomensperspectief, aangezien de huurprijzen laag zijn. Het percentage allochtonen in deze subwijk ligt ver boven het stedelijk gemiddelde.

De slechtere positie van Nieuw Hoograven op de woningmarkt hangt samen met de geringe kwaliteit van de woningvoorraad naar de huidige maatstaven: klein, slecht geïsoleerd en de vierhoog-flats zijn niet uitgerust met lift. De eenzijdige structuur van het aanbod van woningen leidt tot een eenzijdige bevolkingssamenstelling. In Nieuw Hoograven wonen veel kansarmen. De betrokkenheid met elkaar en met de woonomgeving neemt af, zodanig zelfs dat een zeer intensief beheer weinig soelaas biedt.

Begin jaren '90 was het aandeel sociale huurwoningen in Lunetten nog meer dan 80%. Omdat deze huurwoningen vrij duur werden gevonden, ontstond er een vrij sterke doorstroming, wat de sociale samenhang niet ten goede kwam. Inmiddels hebben de corporaties een groot aantal complexen aangemeld voor de verkoop. Het aandeel koopwoningen stijgt hierdoor geleidelijk. Een verdere stijging is wenselijk, om de hoge mutatiegraad tegen te gaan en de sociale cohesie te verbeteren.

Opvallend binnen de categorie sociale verhuur is de hoge verhuisgeneigdheid in Lunetten en Nieuw-Hoograven. Met name laatstgenoemde buurt blijkt een geringe populariteit te genieten gezien het lage aantal reacties per vrijkomende sociale huurwoning.

De hoofddoelstelling van Zuid op het gebied van wonen is dan ook het differentiëren van de woningvoorraad. Een betere benutting van het cultureel-historisch erfgoed zorgt voor een aantrekkelijker woonomgeving waarmee de gewenste differentiatie gemakkelijker kan worden gerealiseerd.

De hoofddoelstelling is uitgewerkt in de volgende subdoelstellingen:

4.1. Meer differentiatie woningvoorraad in Nieuw Hoograven 4.2. Meer eigen-woningbezit in Nieuw Hoograven en in Lunetten 4.3. Meer woningen geschikt voor ouderen in Hoograven en Lunetten 4.4. Behoud en benutten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, Vaartsche Rijn etc. 4.5. Meer betaalbare woon-werkwoningen 4.6. Een betere ruimtelijke oriëntatie in Lunetten

Om de gewenste woningdifferentiatie in Hoograven en in mindere mate in Lunetten te bewerkstelligen (4.1), is het toevoegen van duurdere woningen in een aantrekkelijk woonmilieu

belangrijk. Een betere koop/huurverhouding (4.2) maakt het mogelijk dat de sociaal-economisch sterkere huishoudens wooncarrière in de wijk kunnen maken en dat andere huishoudens uit deze categorie zich in de wijk kunnen vestigen. Dit leidt tot een evenwichtiger sociaal-economische opbouw van de bevolking en een beter draagvlak voor voorzieningen. De ingang gezette herstructurering in Nieuw Hoograven zal zich daarom niet alleen richten op sloop, maar tevens op het aanpassen van de bestaande voorraad aan wensen en eisen van nieuwe doelgroepen als ouderen, jongeren en starters.

Het percentage huurwoningen zal moeten dalen ten gunste van meer koopwoningen, bijvoorbeeld met behulp van de verkoop van de gestapelde bouw. Voor wat dit laatste betreft kan worden gedacht aan de Rietveld-complexen, die met behulp van een uitgekende marketing in potentie veel aantrekkingskracht op potentiële kopers kunnen uitoefenen. Ook voor Lunetten is een verdere voortzetting van het verkoopbeleid de beste optie. Hierbij dient overigens wel de 1.500 huurwoningen uit de kernvoorraad behouden te blijven, gezien de blijvende vraag naar dit type woningen.

Als gevolg van de geleidelijke vergrijzing is zowel in Hoograven als Lunetten behoefte aan meer seniorenhuisvesting (4.3). In Lunetten kan dit worden gerealiseerd door bestaande woningen aan te passen. In Hoograven is de huidige woningvoorraad hiervoor ongeschikt. Dit type woningen dient bij voorkeur in Nieuw Hoograven te worden gerealiseerd, vanwege de gunstige ligging ten opzichte van voorzieningen.

In de Vaartsche Rijnstrook liggen een groot aantal monumenten, waardevolle bebouwing en historische elementen. Met name in het noordelijk deel (Rotsoord) is nog een groot aantal bedrijfsgebouwen uit de negentiende eeuw te vinden. Verder zijn verspreid over de strook een aantal villa's en arbeiderswoningen. Ook is er een aantal specifieke elementen te vinden, zoals de watertoren, sluisen en restanten van een steenbakkerij. Lunetten heeft met de Forten aan de oostkant van de wijk cultuur-historisch erfgoed.

De ontwikkeling van Zuid moet zo goed mogelijk aansluiten bij de bestaande cultuur-historische waarden en structuren (4.4). Gezocht moet worden naar mogelijkheden om de herkenbaarheid en de uitstraling hiervan te vergroten. Dit biedt kansen voor recreatie, vrijetijdsbesteding en opwaardering van het woonmilieu.

Om in de behoefte aan betaalbare bedrijfsruimte van kleine ondernemers van Zuid te voorzien, moet een toename van het aantal betaalbare woon-werkwoningen worden bestudeerd.

Tot slot, de realisatie van de plannen met betrekking tot de As van Lunetten en het Furkaplateau kan bijdragen aan betere ruimtelijke oriëntatie van de woningvoorraad in Lunetten (4.6).

2.5. Passend aanbod van sociale en medische voorzieningen

De SWOT-analyse heeft uitgewezen dat het sociale en medische voorzieningenniveau van Zuid zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht moet worden verbeterd, om te komen tot een passend aanbod. Deze brede hoofddoelstelling heeft de volgende zes subdoelstellingen.

5.1. Tenminste één wijkgezondheidscentrum in zowel Lunetten als Hoograven/Tolsteeg   5.2. Hogere gebruikskwaliteit van de recreatieve voorzieningen   5.3. Hogere gebruikskwaliteit van de welzijnsvoorzieningen   5.4. Meer combinaties van sport- en recreatieve voorzieningen in Hoograven   5.5. Meer ontmoetingsplekken voor jongeren   5.6. Wijkgerichtere bovenwijkse voorzieningen

Op het terrein van gezondheidszorg is een tekort aan eerste lijnsvoorzieningen de voornaamste bedreiging in Zuid. Met de voorziene bouw van een wijkgezondheidscentrum in Hoograven zal een passend aanbod ontstaan (5.1).

Sportieve en recreatieve voorzieningen zijn van grote betekenis voor de sociale contacten tussen wijkbewoners en om verveling en vandalisme te voorkomen (5.2 en 5.4). Het verbeteren van de gebruikskwaliteit van dit type voorzieningen resulteert dan ook in een verbetering van

de leefbaarheid in Zuid. Vanwege de schaarse ruimte moeten sport- en recreatieve voorzieningen zoveel mogelijk gecombineerd worden, zoals bijvoorbeeld in de planontwikkeling van het Liesbospark tot uiting komt.

In Zuid wordt veel geklaagd over overlast door jongeren die op allerlei plekken in de woonomgeving hangen. Hier staat tegenover dat de wijk onvoldoende locaties heeft waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten zonder dat dit overlast of hinder veroorzaakt. Bovendien is met name in Lunetten de tolerantiegrens van bewoners met betrekking tot jongeren zeer laag. Met de subdoelstelling "meer ontmoetingsplekken voor jongeren" (5.5) wordt niet alleen beoogd om meer fysieke ruimte voor jongeren te creëren, maar tevens de organisatie van meer activiteiten. Bovendien is meer interactie tussen jongeren en overige bewoners belangrijk, om over en weer meer begrip te kweken. Bij de realisatie van deze doelstelling is het van belang om jongeren, ouders en bewoners nauw te betrekken bij zowel de planvorming als de uitvoering van activiteiten.

Ook de in Zuid aanwezige bovenwijkse voorzieningen, zoals de Vrije Vloer, zouden een grotere bijdrage kunnen leveren aan het totale voorzieningenaanbod. Hierbij is het zaak dat de uitstraling van genoemde voorzieningen verbetert en dat hun programmering beter aansluit op de voorkeuren van de bewoners van Zuid. Dit vormt de inzet van subdoelstelling 5.6.

2.6. Minder verkeersoverlast en een betere mobiliteit

Op het gebied van verkeer en mobiliteit staan in Zuid de aanpak van de verkeersonveiligheid, het bevorderen van de leefbaarheid en de bereikbaarheid centraal. Hierbij kan worden gedacht aan infrastructurele maatregelen, maar ook aan handhaving, educatie en voorlichting. Voor de bereikbaarheid van Zuid met het openbaar vervoer, is geen doelstelling opgenomen, aangezien in de huidige situatie Zuid al goed bereikbaar is.

De hoofddoelstelling is verder uitgewerkt in de volgende vijf subdoelstellingen:

- 6.1. Alle woongebieden verkeersveilig ingericht**
- 6.2. Minder zwaar transport door woongebieden**
- 6.3. Betere fietsinfrastructuur**
- 6.4. Een betere auto-ontsluiting van Lunetten**
- 6.5. Minder parkeeroverlast in Tolsteeg**

Met subdoelstelling 6.1 wordt een toename van de verkeersveiligheid beoogd. Deze doelstelling kan worden gerealiseerd door het (her-)inrichten tot 30 km/uur-gebieden. In Zuid hebben reeds diverse woongebieden deze status. Alleen in Tolsteeg zijn nog infrastructurele maatregelen nodig. Het zijn dan ook voornamelijk maatregelen in de sfeer van handhaving, educatie en voorlichting die de verkeersveiligheid van woongebieden moeten verbeteren. Genoemde maatregelen zijn ook noodzakelijk om de verkeersveiligheid op doorgaande routes te verbeteren.

Subdoelstelling 6.2 sluit aan bij de eerste subdoelstelling en heeft met name betrekking op Oud Hoograven, in het bijzonder de Vaartsche Rijnstrook. Het huidige karakter van de aanwezige bedrijvigheid in dit gedeelte van de wijk zorgt voor overlast van zwaar vrachtverkeer in de aangrenzende woongebieden. Bij de herontwikkeling van Rotsoord en het Liesbospark zal hiermee rekening moeten worden gehouden.

Zuid wil graag bijdragen aan een actieve promotie van het fietsgebruik (6.3). Door middel van de aanpak van de ontbrekende schakels in het hoofdfietsnetwerk zal de bereikbaarheid van Zuid per fiets verbeteren. En daarmee het gebruik van de fiets.

Lunetten is slechts op één manier per auto bereikbaar. Tijdens de ochtend- en avondspits staan hier vaak files. De oplossing hiervoor is het verbeteren van de doorstroming, door enkele knelpunten aan te pakken (6.4).

Tot slot zijn er maatregelen nodig om de hoge parkeerdruk, met name in Tolsteeg, aan te pakken (6.5).

2.7. Een sterkere wijkeconomie

De bedrijvigheid van Zuid bestaat in belangrijke mate uit detailhandel. De drie buurtwinkelcentra gaan gebukt onder een verouderd concept. Met name in Hoograven is er sprake van een kwetsbare situatie als gevolg van de herstructurering.

Er is dan ook veel inspanning nodig om het winkelaanbod op peil te houden, opdat bewoners van Zuid dicht bij huis terecht kunnen in aantrekkelijke winkelcentra voor een compleet aanbod van dagelijkse boodschappen.

Wat geldt voor de winkelcentra geldt eveneens voor de bedrijfsmatige inrichting van de Vaartsche Rijnstrook, namelijk een sterk verouderde inrichting. Daarnaast heeft Zuid een tekort aan kleinschalige kantoor- en bedrijfsruimte.

Bovenstaande analyse maakt duidelijk dat een versterking van de wijkeconomie door middel van het creëren van een gunstiger ondernemersklimaat noodzakelijk is. Deze hoofddoelstelling is uitgewerkt in de volgende vijf subdoelstellingen:

- 7.1. Meer en vitalere kleinschalige bedrijfsmatige activiteiten**
- 7.2. In stand houden huidige ondernemers (doorstart)**
- 7.3. Meer bedrijfsruimte voor startende ondernemers in Hoograven**
- 7.4. Een passend winkelaanbod**
- 7.5. Hogere kwaliteit van de inrichting van de winkelcentra**

Ondersteuning van kleinschalige bedrijfsmatige activiteiten draagt bij aan de groei van de wijkeconomie, extra werkgelegenheid en een gevarieerder woonmilieu, dankzij functiemenging van wonen en werken (7.1). De extra arbeidsplaatsen zijn van groot belang in Zuid, dat kampt met werkloosheidscijfers die ruim boven het stedelijk gemiddelde uitstijgen. Een ander bijkomend voordeel is dat kleinschalige bedrijvigheid in het algemeen geen substantiële schade toebrengt aan het milieu.

De ontwikkeling van kleinschalige bedrijvigheid kan worden ondersteund door hiervoor ruimte op te nemen in stedenbouwkundige programma's (Rotsoord, Liesbospark, Furkaplateau). Hierbij verdienen met name startende ondernemers in Hoograven aandacht (7.3). Gedacht kan worden aan het creëren van woon-werkunits, zoals al bij subdoelstelling 4.5 ter sprake is gekomen.

Voor de organisatorische en bedrijfsmatige ondersteuning aan ondernemers is maatwerk noodzakelijk. Hierbij is met name voor de Kamer van Koophandel een belangrijke rol weggelegd.

Er is extra inzet nodig zodat de huidige ondernemers in Hoograven tijdens het verdere verloop van de herstructurering hun hoofd boven water kunnen houden (7.2). Alleen dan kan een aanvaardbaar voorzieningenniveau en daarmee de leefbaarheid worden gewaarborgd.

De subdoelstellingen 7.4 en 7.5 vereisen een integrale aanpak van de winkelcentra. Voor een versterking van het Smaragdplein tot een wijkwinkelcentrum is een uitbreiding van het aanbod en een maximale benutting van de ruimtelijke mogelijkheden van het plein noodzakelijk, om te komen tot een compleet, compact en attractief hart met winkels en andere voorzieningen voor Hoograven.

Winkelcentrum 't Goylaan dient haar functie als buurtwinkelcentrum te behouden. De huidige plannen voor herstructurering van het Hart van Hoograven voorzien in een ruimtelijk-functionele verbetering van de openbare ruimte. Hierbij moet het winkelaanbod worden afgestemd met het Smaragdplein.

Het centrumgebied van Lunetten moet worden versterkt tot kleinschalig wijkwinkelcentrum. De huidige initiatieven van ondernemers en de gemeente voor upgrading van het winkelcentrum en herontwikkeling van de openbare ruimte sluiten hierbij goed aan.

2.8. Een beter milieu

Zuid wordt omringd en doorkruist door spoorlijnen, grote verkeersaders en snelwegen. Dit zorgt voor een aanzienlijke belasting voor het milieu en voor een aantasting van de leefbaarheid van Zuid.

De aanwezigheid van zwerfvuil vervuult de openbare ruimte en zorgt voor een verdere vermindering van de kwaliteit van de leefomgeving. Ook de zware en milieuvervuilende bedrijvigheid in de Vaartsche Rijnstrook heeft een negatieve invloed op de leefbaarheid in Zuid.

Met de hoofddoelstelling "een beter milieu" wordt op de eerste plaats een behoud en ontwikkeling van de sterkte kanten van Zuid bedoeld, en daarnaast de aanpak en reductie van milieubelastende elementen. Er zijn vier subdoelstellingen geformuleerd ter uitwerking van de hoofddoelstelling, te weten:

8.1. Behoud van groen in de wijk

8.2. Behoud en ontwikkeling van ecologische waarden

8.3. Afname geluidsoverlast

8.4. Minder milieubelastende bedrijvigheid in de Vaartsche Rijn zone

Het vele groen in de wijk heeft een recreatieve, landschappelijke en ecologische functie. Het behoud van het groen is van essentieel belang, om de geluidsoverlast van snelwegen en spoorlijnen voor woongebieden te beperken (8.1). De ontwikkeling van een aantrekkelijk woonmilieu gaat in Zuid dan ook hand in hand met het behoud van het groen.

Van belang is om daar waar mogelijk functiemengingen te realiseren en een kwalitatief hoogwaardig groen na te streven. In dit kader moeten ecologische waarden behouden blijven en verder ontwikkeld worden (8.2). Bijvoorbeeld door het versterken van de ecologische samenhang tussen groene plekken in de wijk en tussen de wijk en het buitengebied. Een adequate inrichting en dito beheer is in dit verband van cruciaal belang. De maatregelen moeten zich met name richten op verbetering van de functionaliteit van ecologische verbindingzones.

De toekomstige spoorverdubbeling zal voor een verdere geluidsbelasting voor de wijk zorgen. Met doelstelling 8.3 wordt beoogd om door middel van extra inzet deze problematiek aan te pakken, bijvoorbeeld door woongebieden geluidsluw te ontwerpen/maken en bij de realisatie van de spoorverdubbeling. Naast geluidsoverlast ondervinden bewoners in de nabijheid van het spoor ook hinder van trillingen. Om deze vorm van overlast te beperken zullen nieuwe technologieën moeten worden toegepast.

Subdoelstelling 8.4 sluit aan bij de visies voor de Vaartsche Rijn zone. Zo wordt voor Rotsoord terugdringing van zware bedrijvigheid beoogd, ten gunste van kleinschalige, hoogwaardige bedrijvigheid in milieucategorie 2 of lager.

3. Collegeprogramma en stedelijk beleid

3.1. Het Collegeprogramma 2001-2006 "Utrecht in Uitvoering"

Het Collegeprogramma 2001-2006 "Utrecht in Uitvoering" is één van de voornaamste kaders voor de Wijkvisie Zuid. Zo is het proces dat heeft geresulteerd in deze visie gebaseerd op de, door het College gemaakte voorstellen in het kader van de vernieuwing en verdere ontwikkeling van het wijkgerichte werken. De Wijkvisie is hierbij één van de voornaamste instrumenten.

Tijdens de totstandkoming van de wijkvisie Zuid, heeft het College haar programma onder de schop genomen, om de uitvoerbaarheid te bepalen op basis van de veranderende context (teruglopende economie). Dit resulteerde in het toekennen van de volgende aandachtspunten: openbare ruimte, bereikbaarheid en veiligheid.

Deze aandachtspunten zijn tevens prioriteiten in de wijkvisie van Zuid.

3.2. Het Grotestedenbeleid

Aan het Grotestedenbeleid (GBS) is een vierde pijler toegevoegd, te weten 'veiligheid', naast de bestaande fysieke, sociale en economische pijlers. Het GSB heeft de volgende doelstellingen: 1a. terugdringen werkloosheid, 1b. bevorderen arbeidsplaatsen, 2. versterken economische concurrentiepositie, 3. verbeteren aansluiting onderwijs/arbeidsmarkt, 4. versterken woonmilieu stad ten opzicht van regio, 5. verbeteren leefomgeving/leefbaarheid, 6. verbeteren bereikbaarheid economische activiteiten, 7. versterken sociale infrastructuur, 8. verbeteren veiligheid, en 9. duurzaam herstel kwetsbare wijken.

Het Grotestedenbeleid is met name gericht op enkele wijken van Utrecht waar de problemen relatief groot zijn. Hoograven hoort tot die wijken, Lunetten niet.

Het Rijk heeft 50 wijken in Nederland geïdentificeerd als aandachtswijken, waar het Rijk de stedelijke vernieuwing extra wil stimuleren. Zuid is er daar één van.

3.3. Overige relevante beleidskaders

De gemeente Utrecht is in het bezit van een onuitputtelijke lijst van beleidsnota's die op de één of andere wijze in relatie staan tot de doelstellingen en thema's van deze wijkvisie.

Noodgedwongen beperken we ons tot de voornaamste en meest relevante beleidskaders.

Beleidskaders	Relatie met doelstellingen
I. Met betrekking tot het beleidsveld buitenruimte:	
<p>➤ In het <i>Handboek Inrichting Openbare Ruimte (Handboek IOR, dec. 2000)</i> worden voor alle aspecten van de openbare ruimte de voorwaarden vanuit beheer aangegeven. Dit handboek is gebaseerd op alle kaderstellende nota's die hiermee van doen hebben. In aanvulling op dit handboek verscheen er nog een <i>Richtlijn Straatmeubilair</i>.</p>	1: 1.1, 1.2, 1.3 8: 8.1, 8.2
<p>➤ Met betrekking tot het schoonbeheer van de openbare ruimte door de Dienst Stadsbeheer wordt jaarlijks voor alle wijken een <i>schoonbestek</i> opgesteld.</p>	1: 1.2
<p>➤ De subwijk Hoograven/Tolsteeg beschikt over een <i>Wijkbuitenruimteplan</i>, maar dit plan is (nog) niet vastgesteld.</p>	1: 1.1, 1.2, 1.3 3: 3.6 8: 8.1, 8.2
<p>➤ <i>Groenstructuurplan Utrecht (1990)</i>: Dit plan, dat is opgesteld op initiatief van de afdeling Openluchtrecreatie & Groenvoorziening van de (toenmalige) dienst Openbare Werken, geeft een integrale visie op het beheer van het groen. Het geeft in hoofdlijnen de bestemming, de gebruiksfunctie, de beeldende rol, de ecologische betekenis en het onderhoudskarakter van de verschillende bestaande en de te ontwikkelen voorzieningen in het groensysteem van de stad. Deel 2 van dit plan is een uitwerking van de groenstructuur in enkele wijken. Hierin staat de inrichting van de openbare ruimte centraal. De (sub)wijken van Zuid maken geen deel uit van het lijstje wijken dat aan bod komt in deel 2.</p>	1: 1.1, 1.2, 1.3 8: 8.1, 8.2
<p>➤ <i>Openbaar Groenprogramma 2000 - 2005</i>: In dit programma staan de projecten waar financiële dekking voor is en daarom in genoemde periode zullen worden uitgevoerd. Ook zijn projecten die op de gemeentelijke verlanglijst staan, opgenomen. Hiervoor wordt nog gezocht naar aanvullende middelen. Voor Zuid zijn elf projecten opgenomen.</p>	1: 1.3 4: 4.4 8: 8.1, 8.2

Beleidskaders	Relatie met doelstellingen
II. Met betrekking tot de beleidsvelden sociale samenhang en sociale infrastructuur	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nota Integraal Accommodatiebeleid Maatschappelijke Voorzieningen: Voorzien wordt in de ontwikkeling van wijkvoorzieningsplannen waarin op basis van vraag/behoefte een visie is neergelegd voor de gewenste voorziening en structuur. 	2: 2.3 5: 5.2, 5.3, 5.4, 5.7, 5.8
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Visie Sociale Infrastructuur. Deze visie is in ontwikkeling en dient ten behoeve van de wijkprogrammering een helder stedelijk beleidskader te geven. Zo zullen per thema van de sociale infrastructuur kerndoelstellingen van beleid worden geformuleerd. Hierbij dienen de doelstellingen op wijkniveau zichtbaar, herkenbaar en meetbaar te zijn. 	2 5
<ul style="list-style-type: none"> ➤ De nota 'Het heeft Voeten in de Aarde. Fonds Sociale Integratie Utrecht in Perspectief' (februari 2002): Deze nota omvat een inhoudelijk beleidskader met een focus op het faciliteren van 'ontmoeting' in brede zin, alsmede de werkwijze van het fonds. Hierbij gelden een tweetal doelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • Verbetering van sociale relaties tussen burgers, doelgroepen en organisaties • Verbetering van sociale relaties tussen buurten, wijken en stad 	2: 2.1, 2.2
<ul style="list-style-type: none"> ➤ De beleidsnota 'Waar het Hart van vol is 1999 - 2002' heeft vier doelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • Beter samenhangend en toegankelijk aanbod van voorzieningen • Creëren van meer fysieke en sociale ruimte • De jeugd krijgt een eigen stem en is serieuze gesprekspartner • Creëren van meer veiligheid voor en door de jeugd 	2: 2.3 3: 3.3 5: 5.5
III. Met betrekking tot het beleidsveld veiligheid:	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Het Stadsveiligheidsplan heeft als hoofddoelstelling het realiseren van een veiliger stad. Deze doelstelling heeft de volgende vier onderdelen, die elk weer specifieke aandachtsgebieden hebben: <ul style="list-style-type: none"> • In Utrecht is het veilig wonen • In Utrecht kunnen jongeren veilig opgroeien • In Utrecht kun je je vrije tijd veilig besteden • Utrecht staat voor veilig ondernemen 	3
<ul style="list-style-type: none"> ➤ 'Utrecht veilig. Dat doen we samen'. Onder deze noemer zal worden gewerkt aan het vasthouden en verder doorzetten van de dalende trend in de criminaliteit in de stad en aan het tegengaan van gevoelens van onveiligheid van de Utrechtse burger. Hierbij zijn de volgende resultaten beoogd: <ol style="list-style-type: none"> i. Aanpak urgentiegebieden (waaronder Nieuw Hoograven), ii. Een basisvoorzieningenniveau in alle wijken, iii. Aanpak veelplegers, iv. Aanpak van de communicatie. 	3
IV. Met betrekking tot het beleidsveld wonen:	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Het Wijkontwikkelingsplan (WOP). In 1996 is er in het kader van de herstructurering van de naoorlogse wijk Hoograven/Tolsteeg het Wijkontwikkelingsplan (WOP) van kracht geworden. Het is een publiek- private samenwerking tussen gemeente, woningbouwcorporaties en marktpartijen. Het WOP heeft een 4-tal doelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • verbeteren van de woningdifferentiatie, middels realisatie van met name koopwoningen • versterken van de groenstructuur, middels herinrichting van plantsoenen en realisatie van een park • verbeteren van het voorzieningenniveau, middels upgrading van de winkelcentra (later zijn daar het gezondheidscentrum en wijkcentrum bijgekomen) • integratie van wonen en werken bewerkstelligen, middels realisatie van een bedrijfsverzamelgebouw. 	1: 1.3 4: 4.1, 4.2 5: 5.1, 5.3 7: 7.3, 7.4, 7.5
De eerste fase van het plan (oorspronkelijk tot 2002) is nog steeds in uitvoering en zal uitlopen naar 2010. De tweede fase van het plan wordt onderdeel van de DUO opgave.	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ De nota Wonen naar Wens 2000 kent een 6-tal beleidsdoelstellingen tot aan 2015: <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden van het woningaanbod • Verbetering van de woonkwaliteit van de bestaande voorraad • Optimale benutting van de woningvoorraad (doorstroming) • Verbetering leefbaarheid in buurten en wijken (differentiatie aanbod + beheer woonomgeving) • Instandhouding van voldoende kernvoorraad • Een evenwichtige regionale woningmarkt met een bijzondere positie voor de stad 	4: 4.1, 4.2, 4.3

Beleidskaders	Relatie met doelstellingen
<p>➤ DUO, Raamovereenkomst juli 2001: De intentie van deze overeenkomst tussen woningbouwcorporaties en de gemeente is renovatie en herontwikkeling van 12% van de bestaande Utrechtse woningvoorraad in de komende 15 jaar. De aanpak bestaat uit vier ingrepen: Nieuwbouw, herontwikkeling, renovatie en verkoop sociale huurwoningen. Ter uitwerking van de Raamovereenkomst is een Mantelcontract opgesteld, dat in juni 2002 is ondertekend door beide partijen. Dit contract bevat voor de eerste periode (eind 2004) een lijst met DUO-projecten per corporatie.</p>	4: 4.1, 4.2, 4.3
<p>De Stedelijke Woonmilieukaart: Om de woonwensen van de verschillende doelgroepen beter te leren kennen, heeft het bureau Motivaction BV. Amsterdam in opdracht van de gemeente en de corporaties onderzoek uitgevoerd naar de actuele vraag-aanbodverhoudingen van woonbelevingsgroepen (vraag) en woonmilieus (aanbod). Dit onderzoek heeft geresulteerd in de Stedelijke Woonmilieukaart.</p>	4: 4.1, 4.2, 4.3
V. Met betrekking tot het beleidsveld verkeer en mobiliteit:	
<p>➤ Het stedelijk verkeers- en vervoersbeleid is vastgelegd in onder andere het GVVP, de Netwerkvisie, de beleidslijnen van het OV-plan, de Parkeernota en de Fietsnota.</p>	6: 6.1, 6.3, 6.4, 6.5
<p>➤ In het Collegeprogramma "Utrecht in Uitvoering" staat dat voor de wijk Zuid in 2004 een Wijkverkeersplan moet zijn opgesteld. Een dergelijk plan past binnen de structurele aanpak van de verkeersonveiligheid en het bevorderen van de leefbaarheid en de bereikbaarheid. Een wijkverkeersplan beschrijft de samenhang tussen verkeersmaatregelen op wijkniveau. Het uitvoeringsprogramma wordt integraal overgenomen in het Wijkprogramma, zodat de uitvoering ook vanuit de wijk goed gevolgd kan worden.</p>	6: 6.1, 6.3, 6.4, 6.5
VI. Met betrekking tot het beleidsveld wikeconomie:	
<p>➤ Economisch Profiel Utrecht (EPU) 2010. Dit beleidskader geeft een visie op de gewenste ruimtelijk-economische ontwikkeling van Utrecht in de komende 10 jaar, met een "doorkijk" naar 2030.</p>	7
<p>➤ Voor wat betreft de detailhandel is de detailhandelsnota "Boodschap aan winkels" kaderstellend. In deze nota wordt uitgegaan van concentratie van detailhandel in winkelcentra in de gangbare hiërarchische verhoudingen.</p>	7: 7.4, 7.5
<p>➤ Het College heeft in 2000 het strategische kader Kleinschalige Bedrijfshuishouding vastgesteld. Versterking van de kleinschalige bedrijvigheid moet resulteren in extra werkgelegenheid, meer functiemenging (van wonen en werken) en verbetering van de leefbaarheid van de wijken.</p>	4: 4.5 7: 7.1, 7.3
<p>➤ Het toeristisch beleid is vastgelegd in het Meerjarenprogramma Toerisme 2000-2004. Dit kader is met name van toepassing op de benutting van het cultuur-historisch erfgoed (de verdedigingswerken van Lunetten worden in dit verband genoemd).</p>	4: 4.4 5: 5.2
VII. Met betrekking tot het beleidsveld milieu:	
<p>➤ Het Nationaal Milieubeleidsplan is in voorbereiding. Naast de veiligheid wordt tevens de nadruk gelegd op de milieukwaliteit van de leefomgeving. In dit kader wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuw Milieubeleidsplan waarbij op een aantal milieuthema's ambities en doelstellingen worden geformuleerd, gebaseerd op een drietal uitgangspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat risico's veroorzaakt opruimen • Wat schoon is moet schoon blijven • Verbeteren waar mogelijk 	1: 1.2, 1.3 8: 8.1, 8.2, 8.3, 8.4
<p>Gewerkt wordt vanuit het volgende principe: versterken van de leefbaarheid (hier en nu, lokaal gerichte thema's) en duurzaamheid (daar en straks, bovenlokaal gerichte thema's) op wijkniveau.</p>	
<p>Op basis van het Milieubeleidsplan zal een Stadsstreefbeeld worden gemaakt en uiteindelijk zullen op wijk- of buurtniveau Gebiedsstreefbeelden worden opgesteld. Met behulp van dit instrument wordt de ontwikkeling van integrale kaartbeelden met betrekking tot uiteenlopende milieuthema's beoogd.</p>	
<p>➤ Natuur voor de stad Utrecht (1998). Handreiking voor een dialoog. De gemeente Utrecht wil de komende 20 jaar een ecologische infrastructuur (EIS) realiseren. Dit document maakt de vertaalslag van de abstracte studie naar concrete beelden en geeft daarnaast inzicht in de keuzemogelijkheden, door verschillende inrichtingsvarianten te presenteren. Uitgangspunt hierbij is dat de verantwoordelijkheid voor de invulling van de EIS op stadsniveau bij de gemeente ligt, maar dat er in de woonomgeving meer mogelijkheden zijn voor invulling door bewoners.</p>	1: 1.3 8: 8.1, 8.2

4. Uitvoering

4.1. Relatie tussen wijkvisie en wijkprogramma

De wijkvisie is een belangrijk instrument bij het wijkgericht werken. Vanaf 2004 wordt het het richtsnoer voor de wijkprogramma's. Daarmee wordt het wijkprogramma een uitwerkingsplan van de visie voor de duur van één jaar. In het wijkprogramma staan de projecten en activiteiten die de gemeente en niet-gemeentelijke organisaties, zoals woningbouwcorporaties en welzijnsinstellingen, het komende begrotingsjaar in een wijk gaan uitvoeren.

Het geheel van projecten en activiteiten vormt het aanbod op de in de wijkvisie geformuleerde vraag. De realisatie van projecten en activiteiten in het kader van het wijkprogramma levert een bepaalde 'output' op, dat bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen van de wijkvisie. Het is daarom van belang dat de relatie tussen inspanningen, resultaten en doelen inzichtelijk is. Het is tevens belangrijk dat de doelstellingen van het wijkprogramma zoveel mogelijk meetbaar zijn, zodat de bijdrage van het wijkprogramma aan de realisatie van de wijkvisie duidelijk wordt. Op dit terrein heeft het wijkbureau in samenwerking met de wijkraad reeds het nodige voorwerk verricht. Dit heeft een inventarisatie opgeleverd van bestaande indicatoren (onder andere uit de Wijkenmonitor) in relatie tot de doelstellingen van de wijkvisie.

Er wordt voorgesteld om de volgende (nieuwe) projecten op te nemen en uit te werken in de wijkprogramma's van 2004 en 2005, alsmede in de werkprogramma's van de gemeentelijke vakdiensten. Onderstaand kader geeft hiervan een overzicht:

Project:	Draagt bij aan realisatie van hoofddoelstelling:
♦ Aanpak van zwerfvuil in en rond de singels in Hoograven (stimuleren bewonersinitiatieven voor 'prullen prikken')	1
♦ Uitwerking van ecologische en recreatieve functie van Beatrixpark en De Koppel, in het kader van het groenbeheersplan	1
♦ Het creëren van één gezicht van de gemeentelijke diensten met betrekking tot de beheergrenzen in de openbare ruimte	1
♦ Creëren van aantrekkelijke pleinen als ontmoetingsplaats	1
♦ Verhogen van de arbeidsparticipatie van jonge Marokkaanse mannen	2
♦ Verbeteren van de kwaliteit van bestaande jongerenvoorzieningen	2
♦ Meer communicatie over activiteiten en behaalde resultaten (successen) op het gebied van veiligheid	3
♦ Meer zichtbare aanspreekpunten, verbeteren herkenbaarheid wijkagenten	3
♦ Continuëren programma "Gericht Doorpakken"	3
♦ Verbeteren van de herkenbaarheid en de uitstraling van de Hollandse Waterlinie	4
♦ Ontwikkelen van woon-werk units in Hoograven en het Furkaplateau	4, 7
♦ Creëren van een gecombineerd aanbod van sport en recreatie in het Liesbospark	5
♦ Meer fysieke ruimte en meer activiteiten voor jongeren	5
♦ Verbeteren van de uitstraling en aanpassen van de programmering van de Vrije Vloer	5
♦ Beter handhaving en voorlichting met betrekking tot 30 km./uur-gebieden	6
♦ Verbeteren van de verkeersdoorstroming in en uit Lunetten	6
♦ Verbeteren van de waterkwaliteit in Hoograven, vooral via baggeren	8

4.2. Bestuurlijke status

De wijkvisie wordt één maal per Collegeperiode door het bestuur vastgesteld en heeft daarmee een bestuurlijke status. Een volgend gemeentebestuur zal opnieuw bekijken waar de beleidsaccenten dienen te liggen. Dit kan in een tussentijdse inhoudelijke aanpassing van de wijkvisie resulteren. Ook op andere momenten kunnen maatschappelijke ontwikkelingen binnen Zuid of daarbuiten aanleiding zijn voor een actualisatie van de wijkvisie.

4.3. Rollen van de betrokken partijen

- *Rol van het wijkbureau:* Het wijkbureau is verantwoordelijk voor een jaarlijkse vertaling van de doelstellingen van de wijkvisie in de wijkprogramma's. Hierbij is het zaak dat de toekomstige wijkprogramma's van meetbare doelstellingen worden voorzien, zodat er een duidelijk beeld wordt verkregen van de bijdrage van de wijkprogramma's aan de realisatie van de wijkvisie. De vakdiensten zijn verantwoordelijk voor de levering van de benodigde inhoudelijke gegevens. Het wijkbureau bewaakt tevens de voortgang van de realisatie van de doelstellingen, onder andere met behulp van wijkrapportages en statistieken afkomstig uit de Utrecht Monitor en de Wijken Monitor. Het wijkbureau zal ook zorgen voor een actualisatie van de wijkvisie, indien ontwikkelingen in Zuid of daarbuiten hiertoe aanleiding geven. Tot slot is het wijkbureau belast met de communicatie van de inhoud van de wijkvisie richting bewoners, ondernemers en externe partijen.
- *Rol van de vakdiensten:* De vakdiensten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de wijkprogramma's. Hierbij is de wijkvisie leidend voor hun werkprogramma voor Zuid, voor zover het de doelstellingen van de wijkvisie betreft. Zonodig moeten de bestaande middelen opnieuw worden geprioriteerd en moet nieuw beleid worden geformuleerd om tot een betere 'match' te komen met de vraag van bewoners en ondernemers. Voorwaarde hiervoor is een grotere betrokkenheid van de vakdiensten bij het wijkgericht werken, bijvoorbeeld door een frequentere deelname van accountteammanagers aan wijkraadsbijeenkomsten.
- *Rol van het bestuur:* De Gemeenteraad stelt de wijkvisie vast. De wijkwethouder is bestuurlijk verantwoordelijk voor de voortgang van het wijkprogramma, en daarmee ook van de realisatie van de wijkvisie. De vakwethouders zijn bestuurlijk verantwoordelijk voor de kwaliteit en de uitvoering van het portefeuilleaandeel in het wijkprogramma. Het College van B&W geeft de gemeentelijke diensten opdracht tot uitvoering van het wijkprogramma en maakt afspraken met niet-gemeentelijke organisaties.
- *Rol van de wijkraad:* De wijkvisie Zuid is het resultaat van een interactief proces, waarbij de wijkraad Zuid een belangrijke rol had, onder andere bij de SWOT-analyse, bij de formulering en prioritering van de doelstellingen en bij de wijkraadpleging. Ook gedurende de operationele fase van de wijkvisie Zuid houdt de wijkraad een belangrijke adviserende en signalerende functie. Zo levert de wijkraad inbreng voor het concept-wijkprogramma en adviseert zij het College over het concept-wijkprogramma. Hierbij zal ook in de toekomst de wijkraadpleging een belangrijk instrument zijn, bijvoorbeeld voor wat betreft het aanreiken van ideeën bij de ontwikkeling van nieuw aanbod en de actualisatie van de wijkvisie. De eerste stappen hiertoe worden dit jaar al gezet door de wijkraad, onder andere door de organisatie van een "buurtsoap" en een follow-up op de wijkraadpleging. Met behulp van deze activiteiten zal de wijkraad bewoners en ondernemers informeren over en betrekken bij de wijkvisie.
- *Rol van niet-gemeentelijke organisaties :* Een succesvolle uitvoering van de wijkvisie kan niet plaatsvinden zonder de bijdrage van bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars en wijkwelzijnsorganisaties. Naast een heldere communicatie richting deze partijen zal de gemeente er tevens op moeten toezien dat toekomstige contracten en convenanten met deze partijen duidelijke afspraken bevatten met betrekking tot hun bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen van de wijkvisie.
- *Rol van bewoners en ondernemers van Zuid:* Een actieve participatie van bewoners en ondernemers in de realisatie van de wijkvisie, is één van de belangrijkste voorwaarden voor een succesvolle uitvoering. Door hun stem te laten horen tijdens wijkraadplegingen, inspraakavonden, door actieve deelname aan activiteiten van bewonersverenigingen, maar ook door hun steentje bij te dragen aan de uitvoering van activiteiten en projecten.

Bijlage: Geraadpleegde bronnen

- **Collegeprogramma 2001-2006, "Utrecht in Uitvoering"**. Van de fracties van: Leefbaar Utrecht, PVDA, VVD, CDA, B. en G. (december 2000).
- **Concept Beleidskaders**. Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, Gemeente Utrecht (sept. 2002).
- **Concept Wijkbuitenruimteplan Hoograven - Tolsteeg**. Inicio. Dienst Stadsbeheer, Gemeente Utrecht (januari 2003).
- **Een leefbare en veilige buurt, 2000. Nieuw Utrechts Peil**. Vergelijkende rapportage 1996 - 1998 - 2000. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht.
- **Gebiedsprogrammering 2001. Stedelijke beleidskaders**. Inhoudelijke en financiële randvoorwaarden. Afdeling ASB, Gemeente Utrecht (november 2000).
- **Gericht Doorpakken. De uitgangspunten en een eerste aanzet tot een aanpak**. Stuurgroep Gericht Doorpakken, Gemeente Utrecht (februari 2003).
- **Hoograven aan Zet. Uitvoeringsplan Hoograven aan Zet**. Wonen en Milieu, Wijkbureau Zuid, Gemeente Utrecht (april 2002).
- **Inventarisatie van indicatoren ten behoeve van de wijkprogrammering in het kader van de realisatie van de wijkvisie**. Wijkbureau Zuid/Wijkraad Zuid (maart 2003).
- **Meerjarenprogramma Integrale Veiligheid 2001 - 2004, Hoograven en Lunetten**. Wijkvierhoek Zuid (januari 2002).
- **Mensen als Motor van de Stad. Het Belang en Rendement van de Sociale Infrastructuur**. Hans Spekman, René Verhulst, Toon Gispén (oktober 2002).
- **Oormerken Wijkgericht Werken/Inventarisatie Stedelijke Beleidskaders**. Sector PO&I en ASB, Gemeente Utrecht (maart 2002).
- **Samen werken aan veiligheid, Hoograven en Lunetten, Gewoon Doen!** Wijkbureau Zuid, Gemeente Utrecht (maart 2003).
- **Senioren in Utrecht. De woonservicezone in Utrecht**. Wonen - Welzijn - Zorg en Service voor ouderen.... en anderen 2002 - 2006. Gemeente Utrecht.
- **Stedelijke Woonmilieukaart Utrecht. Eindrapportage**. Afdeling Wonen, Dienst Stadsontwikkeling, Gemeente Utrecht (juni 2002).
- **SWOT-analyse 2002 Zuid**. Wijkbureau Zuid, Gem. Utrecht/Wijkraad Zuid (maart 2003).
- **Utrecht Monitor 2001**. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht.
- **Utrecht Monitor 2003**. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht.
- **Welzijnsanalyse Zuid**. Matrix Partners, Gemeente Utrecht (maart 2001).
- **Wijkaanpak in Uitvoering! De Wijkaanpak op Weg**. Samenvattende rapportage voortgang wijkaanpak. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht (februari 2003).
- **Wijk Analyse Zuid**. Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, Gem. Utrecht (maart 2002).
- **Wijk Analyse Zuid (concept)**. Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, Gem. Utrecht (april 2003).
- **Wijkenmonitor 2002**. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht.
- **Wijkouderenspectief, Zuid**. Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, Gemeente Utrecht (januari 2002).
- **Wijkraadpleging Utrecht Zuid**. Eindverslag van acht groepsgesprekken. Ron van Wonderen, Marco Zuidam, Bernadette Holmes (Research voor Beleid), mei 2003.
- **Wijktrendrapportage 2001, Zuid**. Afdeling Bestuursinformatie, Gemeente Utrecht (sept. 2000).
- **Woonmilieus in Beeld**. Mitros cahiers (juli 2002).

Overige bronnen: Diverse beleidsnotities, planidentificaties, visies, plannen van aanpak en andere relevante rapporten die betrekking hebben op Zuid.